

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

A. Luiga, J. Lõo, R. Rägo, M. Taevere, O. Tief.

Sisu:

Erdmann, E.: „Kohtukorralduse seaduse“ eelnõu puhul, lk. 233—241. — W.-w: Pärandusmaks, lk. 242—254. — Leesment, L.: Märkmeid Balti Eraõiguse allikaist, lk. 254—258. — Riigikohtu tegelus, lk. 259—263. — Lisa: Riigikohtu 1927. a. otsused, lk. 81—96.

„Kohtukorralduse seaduse“ eelnõu puhul.

E. V. põhiseaduse järele „teostavad õigusemõistmist Eestis omas tegevuses rippumatud kohtud“ (§ 68), kusjuures „ülemat kohtuvõimu teostab riigikohtunikudest koosnev riigikohus“ (§ 69), kes „nimetab ametisse kohtunikke“ (§ 70); „kohtunikud ei tohi kõrvalist ametit pidada“ (§ 72).

Nende kindlate joontega iseloomustatakse kohtuniku mõiste ja rippumatu kohtu struktuur: kohtunikuks loetakse meil üksi „tegev-kohtunik“, kes ennast tervelt kohtualale pühendab ilma kõrvalteenistuse õigusega, ning üksi seesuguseist tegevkohtunikest seisneb meie riigikohus, kes on ülema kohtuvõimu ainuesindaja ja kes kõik kohtunikud ametisse määrab. Kohus on meil järsult lahutatud seaduseandlikust ja täidesaatvast riigivõimust, olles politika mõjust rippumatu. Ning põhiseaduse selge, kategooriline käsk on muidugi tingimata siduv — sellest kõrvalekaldumine tähendab riigikorra rikkumist ega või õigusriigis vabandav olla mingisuguste kaalutlustega.

„Kohtukorralduse seaduse“ eelnõu poolt loetakse aga nüüd „riigikohtu erikoosolek“,

kes koosneb — peale riigikohtu ja selle osakondade esimeeste — veel kahest riigikogu ja ühest vabariigi valitsuse liikmest riigikohtu valikul (eelnõu § 26 — teine lõige — ja § 27 teine lõige) ning kelle võimkonda kuulub kohtunikkude ja kohtu-uurijate ametisse-nimetamine, ametist vabastamine, ümberpaigutamine, puhkusele lubamine, siis edasi, üldine valve kohtute järele, distsiplinaarasjade otsustamine riigikohtunikkude ja kõrgemate riigiametnikkude süüteasjus j. n. e. (kava §§ 85, 204, 205).

Teiste sõnadega, ülema kohtuvõimu teostamine ja kohtunikkude ametisse-nimetamine, mis põhiseaduse järele kuulub tegevkohtunikkudest koosneva riigikohtu võimkonda, pannakse eelnõu poolt kohtulik-administratiivse segakomisjoni peale, kus osa liikmeid on seaduseandliku ja täidesaatva riigivõimude esindajad, kelle tegevus seisab tervelt väljaspool kohut politika tüürit, kes pole kohtunikud põhiseaduse mõttes ja kellede suhtes isegi arutusel olev eelnõu ise (§ 78 — teine lõige) ei suuda tähendamata jätta, et nad riigikohtu üldkogu koosseisu ei kuulu.

Demokraatliku riigi võim on muidugi põhiseaduse esimene täitja, ning ükski kaalutlus ei õigusta kõige vähemat kõrvalikaldumist põhiseaduse nõuetest, mil vankumatult põhjeneb riigikord. Kui seepärast põhiseadus on loonud seaduseandlikust ja täidesaatvast võimudest rippumatu kohtu, pannes *expressis verbis* kohtuvõimu teostamise ja kohtunikku nimetamise riigikohtu peale selle tegevliikmete näol, kellelele iga kõrvaline amet on keelatud, — siis juttu ei või olla riigikohtu koosseisu laiendamisest kohtuvõimu teostamiseks aktiivsete politika-tegelaste juurekutsumise kaudu, kellele ei ole kohtuga midagi ühist, sest nende tegevus asub tervelt väljaspool kohtu. Minu veendumuse järele ei või siin kaht arvamust olla.

Juba paar aastat tagasi, kui nüüdse eelnõu kokkuseadja — komisjon avaldas omad „Uue kohtukorralduse alused“, püüdsin mina „Õiguses“ nr. 7 — 1924. a. (lk. 163 ja j.) oma häält tõsta kavatsatud riigikohtu „erikoosoleku“ seaduslikkuse vastu, ütlasti kinnitades, et põhiseaduses kindlaksmääratud poliitikast rippumatu kohtu struktuur on tänuväärt riigi tarkuse õige väljendus ja Eesti rahva esinduse suur teene.

Minu püüe ei leidnud komisjonis heakskiitmist, kuid selle vastu käivate komisjoni kaalutlustega ei või mina omalt poolt kuidagi viisi nõus olla.

„Riigikohtu erikoosolek,“ arvab komisjon: „ei riku kohtuvõimu rippumatust, kuivõrd selline rippumatus on mõeldav ja meie riikliku konstruktsiooni juures soovitatav; ... kõrgema kohtuvalitsemise alal ei või pooldada riigivõimu harude absoluutset eraldamist; ... Riigikogu sidumine Riigikohtuga riigikohtunikkude valimise kaudu tundub auklikuna, kui Riigikohus oleks, nagu Põhiseadus ütleb, rippumatu; see on deklaratiivne väljendus ja seletatav pigemini mineviku mälestustega, kui meie riigikorraga ja oludega; kohtuvõim ei saa meilgi olla absoluutselt

rippumatu, kuna ta peab tegutsema seaduste põhjal ning piirides“...

Siin paistab kõigepealt silma, et komisjon ei võigi eitada kohtu struktuuri kindlaksmääramist põhiseaduses nimelt sel kujul, nagu mina seda kaitsen; ta leiab aga, et põhiseaduse määrused kohtu rippumatuse kohta on „deklaratiivne väljendus, mis seletatav pigemini mineviku mälestustega kui meie riigikorraga ja oludega“, et tõuseb küsimus, „kuivõrd säärane rippumatus on mõeldav ja meie riiklise konstruktsiooni juures soovitatav,“ et meil puudub riigivõimu harusid ühtlustaja — riigipea, mispärast riigikogu funktsioonist riigikohtunikkude valimise suhtes oleks vähe jne. — Teiste sõnadega, leitakse põhiseadus puudulik olevat ja taetakse seda „parandada“. — Põhiseaduse muutmiseks aga on oma tee olemas, ning juttu ei või olla sellest, et õigusriigis hakataks põhiseadust muutma kohtukorralduse seaduse läbi, mis välja antakse sama põhiseaduse alusel; see oleks juba küll „mineviku mälestus“ ja meie riigikorra raske rikkumine. Põhiseaduse normide „deklaratiivne iseloom“ tähendab ju muidugi ainult nii palju, et nende normide „täpseks täitmiseks“ peab riigi seadusi muudetama, resp. täiendatama; kategooriline, selge põhiseaduse norm on aga tingimata ja otsekohe siduv täies ulatuses, moodustades seaduse käsu kõige valjumas vormis, mille käänmine ja muutmine väljaspool selleks ettenähtud korda on õigusriigis lihtsalt „mitte-mõeldav“.

Tegelikult rippumata kohus ei ole kaugegtki kättesaamatu õhuloss; kuid selle elluviimine ei saali väiklust ega poolikust, nõudes julgust, järjekindlust, objektiivsust ja kultuuriga tingitud abstraktsiooni-võimet. Niisamuti, nagu inimkond esialgu raius endale puust jumalaid, sest ta kultuuri madalus ei lubanud abstraheerida sellest, mis nähtav ja käegakatsutav on, nagu siis hiljem jumalad kolisid Olympi, alal hoides ikkagi surelikkude välimust ja

nende iseloomu selle kavalusega, kadedusega, vihavaenuga, kättemaksmistungiga jne. ning ainult pikaldase kultuuri ja inimeste abstraktsiooni-võime edu tagajärjel kadus jumalate mitmus ja Jumala side maapiinnaga ning tõsis inimeste hingi juhtiva ülema vaimu idee, — just analoogiliselt kujuneb ideeline abstraktsiooni-võime edu teiste kultuuri mõttesaavutiste suhtes. — Ning alles kõrge kultuuri aste tunneb rippumatut kohut. Ainult siis, kui kohtu reformile asutakse, kõrvale jättes tänase päeva väiklaseid vahakordi: juhtumisi täna kohtu koosseisus olevate isikute arvustamist, tänase päeva parteide tülisid, kadedust kohtunikude iseseisvuse ja seisukorra puhul, võrdlemist „teiste ametnikkudega“ ja tervet muud ballasti, mis selle ettetoajat nii tõsise idee küsimuses silmapaistvalt „puust jumala teenrile — esivanemale“ sarnastab, — ainult siis, kui, vastupidi, silmas peetakse poliitikat rippumatu kohtu hiigla suurt tähtsust, kui õigusriigi peaeeldus, väljaspool kõige vähemat ühendust selle või teise isikuga, selle või teise tänapäevase sündmusega, — üksi kohtu arenemise idee nimel isamaa heaks, — ainult seesugusest vaatekohast on kohtu edu ülepea võimalik.

Pooldan sügava veendumuse järele kohtu rippumatust poliitikaast kuni äärmise piirini ja vaidlen kõigiti meie põhiseaduse eitava arvustamise vastu nii palju, kui see kohtusse puutub. Väga ja väga suur on rahva esinduse teene, kes, välja kuulutades kohtu rippumatuse seaduseandlikust ja täidesaatsvast võimust välja arvatud ainult kõrgemate kohtunikkuude nimetamine parlamendi poolt, on osutanud nimelt seda julgust ja abstraktsiooni-võimet, mis on kohtu õige edu ainuueeldus; küsimus on pandud õigelle roopaile kindlasti ettekirjutatud suuna ja sihiga, ning põhiseaduse autoriteet peab teda kaitsma igast kõrvalekaldumisest eriti igast katsest teda jällegi poliitika mõju alla painutada ja suurejoonelist reformi „mineviku mälestuseks“

maha matta. Politikamees seisab riigivalitsemise tüüri, loob parteide mõttevoolude tormilises võitluses viimase keskjärgeldusena esinevaid seadusi ja teostab täidesaatsvat võimu. Kohtunik — omalt poolt — seisab erakondade tülist hoopis eemal, väljaspool ühekülgsset poliitika mõju, millele ta lihtsalt ei tohi kättesaadav olla; ta peab kindel olema, et oma ametialases tegevuses teda keegi ei saa riivata ja et seaduse, südametunnistuse ja faktide alusel tehtud tema objektiivne otsus ilalgi ei või seisukorda kõigutada, sest teda kaitses demokraatliku riigi põhiseaduse autoriteet; kohtu rippumatusel aga midagi ühist ei ole omavoliga: rippumatu on kohtunik ainult maksva seaduse väljudes piirides, millest üleastumise eest ta karmi vastutuse alla langeb (väga õnnetult on valitud arusaamata lause komisjoni motiivides: „kohtuvõim ei saa meilgi olla absoluutselt rippumatu, kuna ta peab tegutsema seaduste põhjal ning piirides“; see on täiesti õige! mitte ainult meil, vaid ka kusagil mujal — kuigi kõige ideaalsemas õigusriigis — kohtu „absoluutselt“ rippumatust eeltähendatud mõttes küll olla ei või, sest kohtu rippumatus väljendub nimelt selles, et ta „ainult seadusest“ ripub). Politika õhkkond oma otstarbekohasuse põhimõttega, oma ühekülgsusega ja erapoolikusega on kohtu õhkkonna otskohene vastand; poliitika kohtus surmab viimase paratamata, nagu silmapaistvalt näitab ka meieaegne ajalugu.

Komisjoni arvamise järele ei rikuks kavatsatud riigikohtu erikoosolek kohtuvõimu rippumatust, „kuivõrd selline rippumatus mõeldav ja meie riikliku konstruktsiooni juures soovitav on“, ning põhiseaduse deklaratiivne (?) norm „on seletatav pigemini mineviku mälestustega kui meie riigikorruga ja oludega“. — See on eksiarvamine! sõltumata (nagu ülemaal tooni nitatud) põhiseaduse „deklaratiivse“ normsiduvusest kuni selle muutmiseni seaduslikus korras, on selline rippumatus meil

täiesti mõeldav ja kõigiti soovitav, sest riik seisab kultuurilises mõttes küllalt kõrgel, et rippumatu kohut ellu viia; missuguses mõttes räägitakse „mineviku mälestustest“ rippumatu kohtu suhtes, mida autokraatlik reaktsioon on Venemaal maha surunud ja mida Eestis enneolemata laisuses välja kuulutati, — ei ole arusaadav.

Komisjoni osutus riigivõimu harusid ühtlustaja riigipea puudumise peale langeb väljaspoole kaalutlusel olevat küsimust, ja politika kohtusse viimist juba kunagi ei õigusta.

Arvamine, nagu ei keelaks põhiseadus riigikohtunikule olla ühtlasi ka riigikogu või vabariigi valitsuse liikmeks, on täiesti ekslik. Komisjoni kaalutlused selle kohta, nagu moodustaks „erikoosolek“ kõigi kohtute — ka riigikohtu suhtes „ühetolise erapooletusega“ valitsemisasutist, — ei ole vastuvõetav. Politika-erakonnamelh ja kohtunikul on kummalgi nii omapärane mõtlemisviis, et see igale objektiivsele pealtkuulajale igapäevases elus kohe peab silma paistma (on ju isegi vanale advokaadile — ikka kohtutegelasele — raske kohtuniku moodi ümber mõelda); politikamehe mõddupuu on tema erakonna credo, selle või teise isiku, selle või teise sündmuse kõlblikkus tema erakonna huvides (poliitilises elus ei tohigi tema teisiti arvustada); kohtuniku terve hingelaad areneb täielise erapooletuse valju käsu all, mille rikkumine raske patuna ta aususe küsimuse alla paneb. Pealegi nõuab kohtuniku kõlblikkuse hindamine ta ametitegevuse vaatekohalt eriteadmisi ja kogemust. Politikamees ei ole kohane kohtuvalitsemisel, sest et see mitte tema ala ei ole ja ta peab oma veendumuse järgi otsarbekohasust ja erapoolikust kohtusse tooma. Nimelt „mineviku mälestus“ Vene kohtu valitsemis-aparaat — tõendab ju seda ümberlõkkamata.

Laske kohus oma sisemisi asju ise korraldada; jätku kohtule võimalus oma ilma-vaateid, oma traditsioone ja eetikat luua

eemal politikast ning olge kindel, et see annab aegamööda Eesti riigile eeskujuliku kohtu. Selle poolt räägib ju tingimata (mõddapääsmata eksisammude peale vaatamata) ka Eesti noore kohtu lühikene ajalugu.

Kohtulik-politiiline riigikohtu „erikoosolek“ rikub otsekohe põhiseadust ja selle poolt maksmapanendud suurejoonelist reformi: rippumatut kohut. „Erikoosolek“ kõigi oma funktsioonega peab „Kohtukorralduse seadusest“ välja jääma. Kõrgem kohtuvalitsemine kuulub põhiseaduse põhjal ainult tegevkohtunikest koosnevale riigikohtule.

*

Mis puutub kavatsatud „erikoosoleku“ kohtumõistmise funktsiooni riigikohtunikude ja kõrgemate poliitiliste võimukandjate üle, siis teostab ju „ülemat“ kohtuvõimu Eestis põhiseaduse järele ikka tegevkohtunikudest koosnev riigikohus ning erakorralised kohtud on lubatud eriseaduste piirides ainult sõja ajal, kaitseseisukorras ja sõjalaevadel (Põhis. § 74); nii tõuseb kõige tõsisem kahtlus veel kõrgema „sega-ülemkohtu“ loomise puhul, sest põhiseaduse selge mõistega ei ole see ka mitte kooskõlas; suure kahtluse all on ka tarvidus sarnase „sega-ülemkohtu“ loomiseks, sest et ühtki tõsist takistust ei saa ette tulla ka selle asjadeg liigi üleandmise vastu „ülema kohtuvõimu teostajale — riigikohtule“.

Igatahes ei võiks juttu olla „sega-ülemkohtu“ maksmapanemisest praegu arutatava „Kohtukorralduse seaduse“ läbi, sest et sidemes ja süsteemis kohtuasutistega põhiseaduse järele „sega-ülemkohus“ ei seisaks: see oleks igatahes sellekohase eriseaduse aine.

* * *

Põhiseaduse § 71. järele võib kohtunikke tagandada ametist „ainult kohtu teel“.

Nüüdse „Kohtukorralduse seaduse“ projektiga kavatsetakse maksuma panna järgmise sisuga § 218.: „Kui kohtunik või koh-

tu-uuri ja on väljaspool teenistust korda saanud seesuguse kõlblusvastase või hukkamõistetava teo, mis ei ole karistatav kriminaalseadustiku järgi, kuid mis, olles avalikuks saanud, hävitaks vajaliku usalduse ja lugupidamise tema vastu, siis karistatakse teda distsiplinaarkorras teenistuskohalt tagandamisega“.

Siin jällegi raskesti rikutakse põhiseaduse kategooriline, selge ja õige käsk: kavatsatud §-is ei väljendata ju tegelikult midagi muud kui seda, et kohtunikke võib põhiseaduse järele küll tagandada ainult kohtu teel, kuid siiski võib neid tagandada ka väljaspool kohtu teed: distsiplinaarkorras.

„Kohtu tee“ mõiste laiendamine ka „distsiplinaar-korra“ peale on saatuslik eksitus, mil alus puudub.

Kohtu tee all mõistetakse õigusteaduses muidugi ainult kindlate garantiidega varustatud üldine kriminaalprotsessi kord, kus kohtunaise vastu tõstetakse täpselt formuleeritud ja piiratud süüdistus teatavas, nuhtlusseaduses ettenähtud teos, kus tal eeluurimisel ja kohtus on käsitada mitmesugused üldprotsessi kindlustavad kaitse- ja kaebamisabinõud ja kus kohus ise on seotud täpsete vorminõuetega süüaluse seisukorra kindlustamiseks; „kohtu teel“ võetakse kohtunik vastutusele mitte tema ametliku ülemuse poolt, vaid kohtumõistja — riigivõimu, kui nüüsguse, poolt ja selles seisab ka kohtuniku rippumatus, et ta kohtuvalitsemise korras ülemuse poolt ei ole tagandatav.

Midagi sarnast distsiplinaarkord ei paku: see kodune, sisemine ülemus-asutise valveabinõu väiksemate töökorra rikkumiste lahendamiseks, mis peaaegu mingisuguste vorminõuetega seotud ei ole, kus arutatakse üldkorras mittekaristatavaid tegusid ja ainult üldjoontes äramärgitud teguviisi väljendusi, kusjuures teenistusest lahkimine lõpetab automaatselt distsiplinaartõimetuse ja isegi tehtud otsuse täitmise.

Vähe kõigest sellest — distsiplinaarkord on maksma pandud igas administratiiv-asutises, ning juba see üksi valgustab järele „kohtu tee“ ja „distsiplinaarkorra“ identifitseerimise ekslikkust, sest niiviisi peaks ju rääkima posti-ameti „kohtust“, raudtee-ameti „kohtust“ j. n. e., j. n. e. Ei päästa komisjoni vaatekohta ka seletuse nõudmise kohustus: mitte selles ei seisaks „kohtu tee“ garantiid.

Nimelt kirjeldatud mõttes otsekohe isoleerimise „distsiplinaarkord“ mitme õigusteadlase poolt. — Motiivides 1864. aasta kohtukorr. sead. juure leitakse kohtuniku kaaluvusega mitte-kooskõlas olevat temale noomituse ja hoiatuste tegemine „ilma kohtuta — distsiplinaarkorras“ (vt. teesis N. Tovstoljess'i „kohtukorr. s.“ väljaandes 1916. a. § 264. all lhk. 468). — Kaalutlusel oleva meie põhiseaduse § 71. kohta kirjutab van. adv. A. Beek „Päevalehes“ 3/VII. 1927. a. nr. 177, et kohtunikke võib ametist tagandada „ainult kohtu teel, see tähendab seadusejõusse astunud kriminaalkohtu otsusega. Teist mõtet põhiseaduse § 71. olla ei või ja ei olegi“. E. Maddison'i ja O. Angelus'e „E. V. Põhiseaduse“ komenteeritud väljaandes 1928. a. loeme § 71. teksti juures: „kohtu tee all peame mõistma üksi kriminaal-kohut, ning selles mõttes on seaduseandja seotud.“

Otsustavalt valgustatakse küsimus ka õigusteaduse ajaloost: kohtu rippumatus kuulutati välja julgesti ja selgesti juba 1864. aasta Kohtuseadlustes, kus mitte ainult juttu ei olnud kohtunikude tagandamisest või ümberpaigutamisest distsiplinaarkorras („ilma kohtuta“, nagu öeldakse motiivides), vaid isegi noomituse ja hoiatuste tegemine kohtunikule distsiplinaarkorras tunnustati tema kõrge ameti kaaluvusega mitte kooskõlas olevat. Üle 10 aastat oli see kord maksev ja toleaeagne literatuur joonistab enneolemata hoogu, mida kohtumõistmine sarnase seaduse tõttu sai. Kuid autokraatlik võim ei võinud muidugi iseselsvat kohut välja kan-

natada; algas reaktsoon, kohtu rippumast kärbiti ning kõige raskemal tagaskiskumise ajal — 1885. a. — ilmus selle normi prototüüp (kohtukorr. sead. § 295²), mida nüüd komisjoni poolt pakutakse, kui Eesti Põhiseaduse korrektiiv. Väga õpetlikud on Vene Riiginõukogu kaalutlused niisuguse reformi (?) juure (vt. N. Tsvetoljess „kohtukorr. s.“ 1916. a. väljaanne § 295² all lhk. 495): leiti, et ikka distsiplinaarkorras kohtunikku ametist tagandada ei tohi juba seepärast, „et sarnane abinõu avaks liig suure vabaduse selle karmi karistuse käsitamiseks ning võiks eemale tõugata kohtutegelasi nende raskest, vastutuserikkast teenistusest, mida nad kõrgelt hindavad just oma seisukorra kindlustatud-oleku tõttu“; seepärast tunnustas Riiginõukogu „otstarbekohaseks“ (!?) anda kohtunikku tagandamise õigus Senatile väljaspool igasugust kohtukorda (!??). Seesugune mõttekäik ei jäta midagi soovida: ta näitab — ühelt poolt, et isegi autokraatlik vene võim kõige raskemal reaktiooni ajal ei julgenud kohtuniku tagandust „distsiplinaarkorras“ lubada (mida praegu arutatav kava pakub), ja seejuures nimelt kartuse pärast, et kohtu rippumatus liig silmapaistvalt hävitatakse ja paremad kohtunikud enam teenida ei soovi, ning teiselt poolt, et peale naeruväärt loogilist hüpet, mis õigusriigis lihtsalt võimatu on, ei leidnud ka autokraatlik asutis teed poliitilise võimuahnuse rahuldamiseks.

Julgen loota, et ajalugu meile õpetajaks saab ja et kohtu iseseisvuse vastu sihitud abinõu, mis autokraatliku režiimi pimedada reaktiooni ajal kõige põnevama soovi peale vaatamata mitte vastuvõetav ei olnud, demokraatlikus vabariigis, kus kohtu rippumatus laemas ulatuses maksma on pandud, ei või arutusele tulla.

Kohtunikke võib tagandada ametist ainult kohtu teel, s. o. kriminaalkohtu otsusega; teist tagandamist meie põhiseadus kategooriliselt ei luba.

*

Niisamuti eitav peab seisukoht olema ka teise vene reaktiooni-aegse jäänuse suhtes, mis eelnõu § 178-s pakutakse: „kui kohtunik või kohtu-uuriija oma ülespidamisega või teenistusala tegevusega on ennast oma teenistuskohas seadnud niisugusesse seisukorda, millele tõttu tema jätmise senisele teenistuskohale on ametihuvidele kahjulik, siis nõuab Riigikohus... seletust ja . . . võib teda teise kohta ümber paigutada samasugusesse ametisse“. — See ümberpaigutamine puht-administratiivsel korral näib õige omapäraselt välja rippumatu kohtu seaduses ja tuletab vägisi meele ülituntud ajaloolisi ümberpaigutamisi „ameti huvides“, millede ohvriteks olid juhtumite hiigla suures protsendis kõige paremad, kõige õiglasemad kohtunikud, kes mitte küllalt „sõnakuulelikud“ ei olnud. Võib-olla öeldakse mulle, et meie võimukandjad on ju teissugused inimesed. Õige! kuid asjasse see mitte ei puutu. Kohtu struktuur luuakse sõltumata tänapäevaste inimeste headusest või halbusest, sest, arvustades ideaali vaatekohalt, ei olekski kohtu rippumatust vaja.

Et „rippumatu“ kohtuniku administratiivne ümberpaigutamine vastu tema tahtmist täitsa lubamata oleks, ei tohiks palju vastuvaidlust leida.

Mis puutub ümberpaigutamisse distsiplinaarkorras (mida ka meie komisjon ei poolda), siis on jälle isegi reaktiooniaegne Vene Riiginõukogu seda „temale soovitat“ abinõu ikka eitava arvustanud ja mittevastuvõetavaks tunnustanud (vt. ibid. lhk. 495).

*

Kohtuniku rippumatus on õige lihtne mõiste: kohtunik peab kogu tema teenistuse ajaks kõigiti selles mõttes kindlustatud olema, et ainuüksi harilikus kohtu korras tunnustatud kindel süüdistus võib tema seisukorda kõigutada ja väljaspool temale süüks pandud karistatavat tegu ükski rahulolematust — tulgu see kelle poolt

tahes — teda ei riiva; ainult seesugusel viisil kindlustatult suudab ta erapooletult kohut mõista, ainult siis on olemas õigusriik.

Kas ei paista silma, et võimalus kohtunikku ametist tagandada kodusel distsiplinaarteel mõne hoopis kindlaksmäärata mittekarakteriseeritava teo eest, mida „kõlblusvastaseks“ tunnustatakse (eelnõu § 218) või jälle kohtuniku ümberpaigutamine ülemuse lihtsa korraldusega ikka kindlaksmäärata „ülespidamise“ või „tegevuse“ eest (eelnõu § 178), hävitab juurtega iga kindlustuse, muudab põhiseadusliku korra surnud täheks ja annab kohtu ülemuse heatahtlikkuse ja heaksarvamise hooleks; kohtunik ei saaks enam kindlasti ette teada, mis nimelt temale süüks pannakse, ning igal ajal võiks juhtuda, et isegi heausuline — ainult omapäraste vaadetega — ülemus abstraktseid mõisteid: „kõlblus“, „lubamata teguviisi“ jne. väga omapäraselt hakkaks tõlgitsema.

El saa siin vaikides mõõda minna distsiplinaarkorra küsimuses võib-olla mulle ettetoodavast osutusest Saksa ja Austria kohtukorralduse seaduse peale. Sõltumata meie põhiseaduse kategoorilisest käsust („ainult kohtu teel“), oleks see ebaõnnestanud näitus: Saksa kohtu kord kaugeltki eeskujulik ei ole; ametniku mõju on seal väga suur ja kohtu seisukord jätab palju soovida. Sealt õpetust otsida oleks saatuslik eksitus.

Eelnõu § 178, § 218, kui ka kõik neist tingitud ja nendega ühenduses olevad määrused ja osutused peavad välja langema.

Õigusega küsitakse: kuidas lõppude lõpuks talitada nende „mustade lammastega“ kohtunikkude hulgast, kes võiksid kohtusse sattuda, kelle moraalne tasapind aga ei vasta kõrgele alale? Mina kunagi ei sälga selle küsimuse äärmist tõsidust, pean aga järgmist ütlema: kaalukausside

peal on siin ühelt poolt kohtu rippumatuse, s. o. kohtu enda, saatus (sest rippumatus sega langeb ka kohus), teiselt poolt üks või teine kohtusse sattunud eetilisel viigane isik; kui tõesti pääseteed ei leidu, peab iseenesest mõista leppima väiksema pahega: s. o. karistusena mitteküllaldase ettevaatlikuse eest kohtuniku nimetamisel kõigiti hoolitsema, et vigase liikme tõttu kunagi mitte kahju ei sünniks, ja kriminaaltundemärkide ilmsikstulemisel temast põhiseaduse alusel lahti saada; äärmiselt suurendatakse kohtunikkude määraja, riigikohtu, vastutus, kui eksitus raskesti parandatav on; kuid meie väikses riigis on täpsete andmete saamine isiku kõlbluse üle ikka võimalik. — Seaduseandja ülesanne on kohtu hoone müüride ülesehitamine, milledes siis välisest mõjust rippumatult luuakse kohtu enda poolt tarvilik õhkkond, traditsioonid ja vaimline struktuur; ja selles loomistöös selgub kahtlemata ka tee iga ebaeetilist umbrohtu maha suruda ja hävitada; vaja on ainult järjekindlasti luua selle sisemise ehitustöö eeltingimused, välist iseseisvust kindlustades. Teoreetiliselt paistab ka otsekohene abinõu kõlblusvastase elemendi vastu võimalik olevat: kohtuniku kohta on tingimata valjumad eetilised nõuded maksvad, kui iga teise kodaniku kohta; oleks seepärast mõeldav kriminaalkodeksis teatavad täpselt kirjeldatud konkreetset ebaeetilised teod kohtuniku suhtes kuriteoks kuulutada ja ametist tagandamisega karistada hariliku kriminaalkohtu otsuse põhjal; see oleks põhiseadusega kooskõlas, kuid selle eeldus oleks konkreetse täpse kohtuniku-kuriteo fikseerimine kodeksis, kunagi mitte tume, heaksarvamisele uksi ja aknaid avav lause „kõlblusvastase teguviisi“ kohta jne.

Kohtu rippumatus on väga õrn, ainult kõrgele kultuurile kättesaadav taim; ta kohta on ainult kompromissita sirge tee võimalik; kõige väiksem põhimõtte rikkumine

— nagu sellest kõrvalekaldumine ajutiselt, üksikuis juhtumeis — matab terve põhimõtte maha.

Siin tahaksin lõpuks meele tuletada van. adv. A. Beek'i kaalutlusi eeltähendatud „Päevalehe“ artiklis 3/VII 1927 a.: „Mis puutub kohtuniku rippumatusse, siis ei tohi ükski kultuurrahvas lubada seda kõige vähemal määral kõigutada, kui ta ei taha, et tema võistluses teistega alla jääks. Ilma kohtuniku rippumatuseta ei ole tõsist õigusemõistmist ja ilma õigusemõistmiseta ei ole mõeldav kultuuriline ja majanduslik edu. See on aabitsatõde, milles vist küll väga vähesed mõtlejad inimesed kahtlevad ja mida pikemalt tõendada pean ülearuseks. Igafüks, kes kohtute ja õigusmõistmise arenemise käiku tunneb, teab, et kohtute rippumatuse mõte maailmale ei sündinud mitte sentimentalismi või mõne teoreetilise targutuse tagajärjel, vaid väga karmid tõsiasiad ja tegeliku elu õpetused sundisid eluvõimelised ja edasipüüdjad rahvad juba väga ammu arusaamisele, et, kui nad tahavad tugevaks jääda ja edeneda, peavad nad kohtu rippumatuks tegema.“

Ülemal läbiarutatud tõsised eksisammud ei võta komisjonilt selle suurt teenet ära, sest on palju kasulikku tööd tehtud. Alljärgnevas sooviksin mina ainult veel paar vähema tähtsusega kahtlust avaldada.

Ebaõige on, minu arvamise järele, kolmeliikmeliste distsiplinaarkambrite loomine (eelnõu §§ 220, 221 ja t.) endiste üldkogude distsiplinaar-funktsiooni asemele: üldkogu rohkearvuline ja mitmekeesine koosseis on nimelt distsiplinaarasjade lahendamiseks kõige kohasem, ja terve kohtunikude koosseisu kaastöö ametliku eetika küsimuste arutamisel mängib suurt osa kindla ilmavaate ja traditsiooni loomise mõttes. — Endine kord peab siin püsima jääma.

Ekslik on keeld kohtuniku kohta eestkostjaks ja hooldajaks olla (eelnõu § 193 p.5); ta on seletatav kahtlemata ülemineku aja hoolekannetega ajalooliste sündmuste tagajärjel peremeheta jäänud ettevõtete üle; kuid see ei anna kõige vähematki põhjust pakutud abinõu käsitamiseks, sest säärased peremeheta ettevõtted moodustasid lühiaegse, äärmiselt ebanormaalse nähtuse, mis ilalgi enam ei kordu; harilik eestkoste või hoolekanne on aga raske, tänamatu avalik kohustis, kus nimelt objektiivne kohtuniku töö on väga kohane riigi aitajana ja rahva, mitte hooldaja huvides.

Kavatsetakse kohtuliikme kindel spetsialiseerumine, s. o. otsekohe teatava osakonda määramine, alles kohtukojast alates; minu veendumuse järele oleks võimalikult vilunud eriteadlaste saamiseks tingimata tarvilik spetsialiseerumine juba ringkonnakohtus läbi viia, eelnõu §§ 16, 84 p. 3, 161 ja t. vastavalt muutest ja täiendades (iseenesest mõista peab kohtunikude üleminek teise osakonda nende endi soovil täiesti lubatud olema).

Eelnõu § 180. järele (vt. ka § 191) paigutatakse kohtunik ta ametkoha kaotamise korral samaväärilisele kohale ümber; siin tuleb otsekohe ära tähendada, et koht peab ka ümberpaigutatava „erialasse“ kuuluma, sest ainult siis võiks koha samaväärilisusest rääkida ning nõusoleku mitteavaldamist siduda ettenähtud karmide tagajärgedega; ilma kirjeldatud tähenduseta oleks pahatahtlikkusele uks avatud ja kohtunikude seisukord ebakindel.

Maksva kohtuk. sead. § 229. järele saab raskesti haigeks jäänud kohtunik ühe aasta jooksul oma palka, ilma et temale puhkust antaks piiratud ajaks. — See korraldus oli õiglane ja humanne ning juhtumuse tõsiduse, erakorralikkuse ja harvuse tõttu ei tohiks riigi kokkuhoidlikkust äratada,

Eelnõu § 184. piirab palga saamist kuue kuuga ja tingib seda puhkuse saamise formaliteediga, mis võtaks haigel inimesel rahu ära ja äärmiselt raskendaks tema seisukorda.

See on ebaõnnestunud, mittekohane ja otstarbetu kokkuvõttekohane ja formalism, mis pärast endine kord peab maksma jääma.

*

Maksva kohtuk. s. § 234. p. l. järele lubatakse puhkus üle ühe kuu mitte rohkem kui ükskord kahe aasta kestel.

Eelnõu § 185. p. l. on kahe aasta asemel „kolm“ aastat pannud.

Kuna seesugune puhkus moodustas alati harva, tõsise tarvidusega tingitud erandi, jääb arusaamata millised põhjused õigustavad pooleaastasajalise laitmatu normi murdmist!

*

Juhtumis, kui riigikohtule ettepanud kandidaadid kohtunikukohale ei saa vajaliku häälteenamust (eelnõu § 160), oleks õiglane sellest ettepanija — kohtule teatada uute kandidaatide valimiseks; alles teisekordse ettepaneku mitteheakskiitmisel järgneks siis riigikohtu enda kandidaatide nimetamine. — See pehmendaks mõõdapääsmatuid lahkarvamisi.

*

Eelnõu § 167. lühendatakse jälle millegipärast teenistusse ilmumise aeg ühest kuust (kohtuk. s. § 224) kahe nädala peale, kuigi puudub alus seda oma koduste asjade korraldamise aega liialdatuks tunnustada.

*

Kohtuameti kandidaatide kohta, kes tähtaegade möödumisel kuuluvad vallandamisele teenistusest (eelnõu §§ 174 ja 175), peaks tähendustena tingimata võimalus ette nähtud olema tähtaega pikendada mõjuvaid põhjusil.

*

Senise korra ebaõiglane vastand (kohtuk. s. § 412) on vanemaks kandidaadiks saanud määrase — palgaga — noorema kandidaadi nimetamise võimalus ülemääraseks — palgata — kandidaadiks, kusjuures ka noorema kandidaadi palk ainult „võib“ temale jäetud saada ja seegi mitte kauemaks kui 1½ aastat (eelnõu § 190).

Peaks püsima jääma maksev kord, mille järele vanem kandidaat nimetatakse vastavale palgalisele kohale, kui see vaba on, igatahes aga saab noorema kandidaadi palka edasi kuni vanema kandidaadi palgalise koha vabanemiseni.

*

Kas nimetuste asemel „vanem advokaat“ ja „noorem advokaat“ ei oleks parem võtta nimetused: „advokaat“ ja „advokaadi abi“?

*

Kas otsusetäitjal ei oleks vormiriie otstarbekohane?

*

Lõpuks leidsin järgmised ebatäpsused tekstis:

1) eelnõu § 79. esimene lause on kohtuk. sead. § 141 täpne tõlge; viimane räägib istungil viibivast (ühest prokuratuuri esindajast, kuna eelnõus öeldakse, „vähemalt üks prokuratuuri esindaja (mis mõistet tumbestab); 2) eelnõu §§ 9. ja 18. oleks vist õigemini sõna „naaberjaoskonna“ asemel panna sõna „teise jsk.“, sest asetatijaks võib ka mitte-naaber määratud saada; ja 3) eelnõu § 126. öeldakse, et üks pool koosseisust on vaba „esimese“ ½ kuu kestel ja teine pool „viimase“ ½ kuu kestel; sõnad „esimene“ ja „viimane“ peaksid ära jääma, sest vaheaja kasutamise korra määrab üldkogu, kes võib seda ka teisiti jaotada; soovitav oleks siin eeskujuks võtta nüüdse kohtuk. s. § 185. redaktsioon. —

E. Erdmann.

Pärandusmaks*).

(Järg.)

Väga tähtis on meid huvitava küsimuse lahendamisel maksva seaduse § 8. ja temale vastav vene seaduse § 213. Tuleb tähendada, et § 213 (ühenduses § 208.) on täpsem, kui Eesti seaduse vastav tekst (§§ 7 ja 8). Paragrahvi sisu on väga tähtis, sest ta puudutab võlgade mahaarvamist ja kulusid, mis on seotud pärandusejätja matmisega, ja meie näeme, et selle paragrahvi põhjal kuuluvad mahaarvamisele riigi, linna, maakonna ja kogukonna maksud ühes juurekogunud võlgadega (maksmatised), mis olid päranduse avanemise momendiks (§ 213 p. 3 ja § 8 p. d). Eesti tekstis puudub lause „kadunu surmapäevaks“. Nähtavasti eesti seaduseandja arvas, et see on iseenesest mõistetav (ja edasi: § 213 p. 4. ja § 8 p. e); siis mõlemis tekstis: „по день открытия наследства“ ja „kuni surmani“ (ja edasi § 213 p. 6. ja § 8 p. g). Ilmkahtlemata on, et mahaarvamisele kuuluvad võlad ühes juurekasvanud %/0 kuni surmapäevani, samuti ka maksmatised kuni surmapäevani. Pärandusejätja surmapäevaks määratakse kindlaks temast mahajäänud varanduse suurus ja just see varandus pärandusmaksu seaduse järele on maksustamise objektiks, kuid maksu määr sõltub pärijate isiklusest ning varanduse üleminek on võimalik ainult füüsilise või juriidilise isiku individuaalsel kujunemisel, kellele varandus üle läheb. Puht finantsvaatepunktist vaadatuna, maksu organisatsioon peaks niisugune olema, et maksu organid kohtu asutistest sõltumata omal ajal iga ilmsikstulnud päranduse kohta andmeid koguksid, kuid maksva praktika nõrkus selles just seisab, et mingisugust registratsiooni avanenud päranduste kohta ei peeta.

Edasi, kui meie vaatame vene pärandusmaksu seaduse ajutisi määrusi (Временныя правила о порядкѣ исчисления и взиманія пошлинъ со наследственныхъ имуществъ) siis näeme, et seaduseandja varanduse vastu-

võtmise momendile andis teatud tähenduse, iseäranis nende määruste 4-das punktis, mis määrab kindlaks päranduse deklaratsiooni sisseandmise tähtaja. Juhul, kui lastakse see seaduslik 3-kuuline tähtaeg mööda, arvates varanduse valdamisele asumise või vastuvõtmise päevast, nõutakse viivitustrahv. Järelikult arvestas vene pärandusemaksu seadus vastuvõtte momendiga ja sidus selle momendiga teatud õiguslikud tagajärjed, olles sel samal ajal „ülemineku“ mõiste suhtes teisel seisukohal kui Judex.

Kui vaatleme praegu maksvat seadust, siis näeme, et deklaratsioon peab sisse antud olema 6 kuu jooksul surmapäevast arvates (§ 11), kuid päranduse vastuvõtmise üle ei ole sõnagi.

Seadus seisab praegu puht formaalsel tunnusmärgil, arvates, et 6 kuud peale pärandusejätja surma olla küllalt päranduse vastuvõtmiseks ja võimaluseks ennast teha pärandusega seotud õiguste ja kohustuste subjektiks.

Judex ise vaikselt konstateerib: „Teadanne tuleb esitada 6 kuu jooksul pärast pärandusejätja surma (§ 11).“ Nähtavasti pidasid pärandusemaksu seaduse autorid seda küllalt pikaks, mille aja jooksul pärija selgusele võib jõuda, kas ta soovib pärandust vastu võtta või mitte. Meie päranduseõiguses on selle kohta ette nähtud küll teised tähtajad (B. E. S. §§ 2630, 2634, 2635, 2628 ja 2629) jne. Judex lepib sellega, et kindlaksmääratud 6-kuulise tähtaja möödalaskmise puhul pärijatel tuleb maksta viivitustrahvi 1% kuus.

Kuidas ühendada sellega autori omad sõnad: „Pärijale ei saa ette heita ega temale süüks panna, et ta vastu ei võtnud pärandust ennem.“ Sõnal „ette heita“ ei ole juriidilist tähendust, kuid viivitustrahv on teine asi, juriidilise tähenduse kohta trahvi suhtes keegi ei kahtle. Mis puutub seaduse § 11. sisusse, siis tuleb tähendada, et 6-kuuline tähtaeg, mida seadus kindlaks määrab, on puht vor-

*) Vt. „Õigus“ nr. 2 — 1928. a.

miline tunnusmärk ja tihti tuleb pärijail trahvi maksta, ilma et nemad selleks stiidi oleksid. Peaasjaliselt käib see nende päranduste kohta, mis avanevad välismail ja mille kohta teatatakse pärijaile tihtipeale märksa hiljem, s. o. pärast 6 kuud. Tuleks seaduse § 11 täiendada niimoodi, et *onus probandi* lasub pärijate peal, ja kui deklaratsiooni hiljaksjäämise põhjused on tunnustatud usaldusväärilisteks, siis pärijad trahvi alla ei lange; kui aga jääda vormalise aluse juurde, tuleks välismaa päranduste kohta tähtaeg pikendada, nii kui see on maksvas Prantsuse seaduses ette nähtud.

Prantsuse seaduseandlus tunnustab, et pärija saab päranduse kohe pärast pärandusejätja surma momenti (*Le mort saisit le vif*), samal ajal veel teatud juhustel vastuvõtmisel. Maksva pärandusmaksu seaduses § 13;

„Les délais pour l'enregistrement des déclarations.

De six mois à compter du jour du décès lorsque celui dont on recueille la succession est décédé en France . . .

D'une année s'il est mort . . . en Asie ou en Amérique qui n'on pas fait dans les délais prescrits . . . payent à titre d'amende 1/2 % par mois j. n. e.

Maksvusel Saksa pärandusmaksu seadus, tunnustades § 14 põhjal.

Die Steuerschuld entsteht:

1) bei Erwerben von Todes wegen mit dem Tode des Erblassers j. n. e.

§ 25 nõuab: „Jeder der Erbschaftssteuer unterliegende Erwerb ist vom Erwerber . . . binnen einer Frist von 3 Monaten nach erlangter Kenntnis von dem Anfall oder von dem Eintritt der Verpflichtung dem Finanzamt anzumelden.“

Esiletoodud vene ja eesti seaduste §§-de tekstidest selgub, et pärandusmaksu maksustamise objektiks on pärandusvara selles koosseisus, mis olemas oli pärandusejätja surmapäeval. „Judex“i vead just selles seisavad, et § 201 sõnadele „имущества переходящя отъ одного лица къ другому по наследству jne.“ ja maksva sead. § 1: „varandused, mis ilma tasuta ühe isiku käest teise kätte üle lähevad päranduse teel j. n. e.“ ei annud seda mõtet, mida andsid pärandusmaksu seaduste autorid. Kui sõhineda Judexi arvamisega, et pärandusvara koosseis tuleb määrata sel momendil, kui pärija avaldab soovi pãran-

dust vastu võtta, siis tuleb vastavalt muuta maksvusel oleva seaduse §§ 8 ja 11. Väga huvitav teada saada Judexi arvamist, kuidas maksustada, kui mitme pärija poolt mitmel ajal tahteavaldus oli? Niisamuti väga huvitav, kuidas maksva pärandusmaksu seaduse järele konstrueerib Judex aegumise küsimust? Maksva seaduse § 29.

Mitmesugune arusaamine sõnast „üleminek“ õigemini „ülemineku“ momendi kohta ajajooksul avaldas mõju ka Senati seletuste peale ja millelele anti teatav kunstlik ilme. Selge, et selle juures küsimus maksu kohta on üks ja trahvi määrused teine. Esialgu „üleminek“ arusaamine oli kaunis lihtne. Pärandusejätja surma momendist peale pärijad seisavad juba juriidilises vahekorras riigiga (maksude suhtes), sest „переходъ“ „üleminek“ esialgse arusaamise järele sündis surma momendil.

Trahvida võib ainult siis, kui on pärijad vastuvõtmise päevast või pärandusvara valdamisele asumise päevast arvates seaduses ettenähtud 3 kuulise tähtaja mööda lasknud. Mida teha siis, kui „переходъ“ on tingitud „волеизъявлениемъ“ ja kui kuni tahteavalduseni (§ 1255) mingisugust üleminekut ei olnud. Kuidas siduda varanduse maksustamist selles koosseisus, mis oli temal pärandusejätja surma momendil, „ülemineku“ momendiga uues arusaamises? Just siin Senati seletustes ilmutab ennast teatav pinge. Senat oma seletustes eraldas mõiste „объектъ налога“ maksustamise objekt „отъ субъекта налоговой обязанности“ maksukohustuse subjektist s. o. „наслѣдниковъ“ pärijatest. Oma sihiks Senat kasutas seaduse nimetuse: maks tasuta üleminevate varanduste pealt. Muu seas Senat seletab: nii kui näha 15. juuni 1882 a. seaduse enda nimetusest ja sisust, on temaga kindlaks määratud maksud, millede hulgas pärandusmaks kujutab endast varandusliku maksu, aga mitte isikliku (Üldkogu 1901 a. Nr. 4). Pärandusmaks kuulub nende liigi maksude hulka tasuta varanduse ülemineku eest, kus maksusta-

mise objektiks on parandus, kui varanduste, õiguste ja kohustuste kogu, mis kadunu järel jättis, aga maksu suurus on tingitud maksja isiklusest (Tsiiv. 1898 a. Nr. 13 ja teised Sen. seletused).

Fiskuse õigus kindlaksmääratud korra järele väljaarvatud parandusemaksu nõuda ja pärija kohustus maksu maksta tekitab paranduse vastuvõtmise päevast peale, mis võib avaldatud olla palve näol pärimise õigustesse kinnitamise või testamendi täitmisele kinnitamise kohta, ehk jälle varanduse faktiliselt valdamisele asumisega (Tsiiv. 1903 a. N. 86). Asjata rääkida, et maksusel oleva seaduse § 11 tõttu viimane Senati seletus kaotas täiesti oma tähenduse. Avaldades oma vaatepunkti, Judex tähendab kaks teist vaatepunkti, mis tema vaadetele kooskõlas ei ole. Nende avaldamise juures ta just kui sattuks mõnesugusse vastuolu. Nõnda avaldades üht oma vaadet Judex ütleb: „Teise äärmusesse langevad jälle need, kes paranduse maksualuse varanduse kindlakstegemiseks soovivad võtta varanduse 1. koosseisu ja 2. väärtust, mis kõige lähem kohtuotsuse tegemise päevale parandusemaksu üle.“

Mulle näib, et siin peitub mingisugune arusaamatus. Koosseisu kohta mingisugust vaieldust ei olnud. Küsimus, mida Riigikohtu esimees ülesseadis, oli sellekohta, kuidas väljaarvata. Maksu väljaarvamise kohta oli vaieldus „Õiguse“ veergudel.

Pärandusemaksu viisid.

Pärandusemaks praeguse aja seadusandluses väljendub nagu teada kahel kujul: 1) Nachlasssteuer... kui maks võetakse kogu pärandustombult ja 2) Erbanfallsteuer — maks pärandusosadelt, mis üle lähevad teatud pärijatele. Kogu pärandustombu maksustamise juures ei olene maksumäär mitte pärijate sugulusvahekorrasst pärandusejätjaga, vaid oleneb ainult selle pärandustombu väärtusest. Mis aga puutub pärandusosade maksustamisse, siis siin praeguse aja seadusandlustes maksustamine oleneb (väljaarvatud

Inglismaa oma) 2 momendist: 1) sugulusvahekorrasst pärandusejätjaga ja 2) pärandusosa väärtusest.

Justinianuse päranduseõiguse reform rajades seadusejärgse pärimisõiguse veresuguluse alustele, vastuoksa praetori ediktile, mis piiras kognaatide pärijaiks tunnustamist 6-ma sugulusastmega, kutsus pärimisele veresugulasi ilma igasuguse kitsendusega (ad infinitum).

Rooma õigus avaldas mõju Euroopa seaduseandlusele, võttes omaks samad põhimõtted. Meie ajal, kus sugulussidemed enam nii tähtsat osa ei mängi, sarnane piiramata pärimisile kutsumine osutub ebanormaalseks. Niisuguste pärijate „lachende Erben“ olemasolu, kellele pärandusejätja surm osutub meeldivaks üllatuseks, andis aluse päranduse maksustamise alal nõnda nimetatud riigipärimise teoorijale. Terve praeguse aja riigiõiguslik ja majanduslik seisukord, mis võimaluse annab koguda ja alal holda varandusi teatud kätes, peab andma ka riigile, selle teooria arvates, õiguse välja astuda kaaspärijana ühel juhul ja teisel juhul teatud astme sugulaste puudumisel ainupärijana. Tuleb märkida, et selle teooria mõju peegeldus maksude seaduseandlustes ülalnimetatud liikides: 1) Nachlasssteuer ja 2) Erbanfallsteuer.

Inglismaal pärandusemaksu seaduse reformeerimise juures 1894. a. Harcourt lõli reformi riigi pärimise õiguse teoorija põhjal ja Inglise pärandusemaksu seadus pani päranduse maksustamise juures esimesele kohale n. n. estate duty (Nachlasssteuer). Estate duty alla kuuluvad kõik pärijad sõltumata sugulusastmest. Siin riik on kaaspärija. Erbanfallsteuer¹ (legacy duty, succession duty, kinnis- ja vallasvara maksustamine, mis kuulub pärandusosade hulka) juures sugulased ülenevas ehk alanevas joones, samuti abikaasad on maksust vabad. Estate duty võtab oma alla ligemalt $\frac{1}{6}$ maksust, pärandusosade maksustamine kõigest ainult $\frac{1}{6}$. Estate duty kõrgendati Suure sõja ajal, iseäranis 1919. aastal. Maksumäärad 1%—40%. 1915/16. a. andis estate duty 24,3 miljonit naela, Erbanfallsteuer 5,4 + 1,078 miljonit; 1916/17. a. mõlemad — 31.232.000 m. naela, 1917/18. a. — 31,5 (31.674) milj. naela, 1918/19. a. — 30.262 milj. n. ja 1919/20. a. umbes 33 milj. n.

Prantsusmaal pärandusemaks on korraldatud teisiti, siiski kahtlemata Inglise pärandusemaksu seadus

avaldas sellele teatud mõju. Nachlasssteuer (ja taxe successorale) analoogiline Inglise estate duty'le. Kogu pärandustombu maksustamine oleneb siin kahest tegurist:

1) pärandusejälja laste arvust. Kui on maha jäänud 4 ehk rohkem last, siis la taxe successorale ei võeta. Vähema arvu laste juures märgitakse 4 juhtumist mitmesuguste maksustamise määradega 1) 3 aast, 2) 2 last, 3) 1 laps ja 4) laste puudusel, kui pärandus läheb üle teistele pärandusejälja sugulastele ehk hoopis võrastele¹⁾, pärandustombu suurusest.

Tabel nr. 1.

La taxe successorale. Nachlasssteuer.
Maks pärandustombu pealt.

Tarif applicable à la fraction comprise entre.		Nombre d'enfants laissés par le défunt.			
		Trois enfants vivants ou représentés.	Deux enfants vivants ou représentés.	Un enfant vivant ou représenté.	Point d'enfant vivant ou représenté.
		p. % f. c.	p. % f. c.	p. % f. c.	p. % f. c.
1 et	2.000 frcs.	0,25	0,50	1,00	3,00
2.001 et	10.000 "	0,50	1,00	2,00	6,00
10.001 et	50.000 "	0,75	1,50	3,00	9,00
50.001 et	100.000 "	1,00	2,00	4,00	12,00
100.001 et	250.000 "	1,25	2,50	5,00	15,00
250.001 et	500.000 "	1,50	3,50	6,50	18,00
500.001 et	1.000.000 "	2,25	4,25	8,00	21,00
1.000.001 et	2.000.000 "	3,20	6,00	12,00	24,00
2.000.001 et	5.000.000 "	3,60	6,75	13,50	27,00
5.000.001 et	10.000.000 "	4,00	7,50	15,00	30,00
10.000.001 et	50.000.000 "	4,40	8,25	16,50	33,00
50.000.001 et	100.000.000 "	4,80	9,00	18,00	36,00
100.000.001 et	500.000.000 "	5,50	10,00	20,00	37,00
Au-dessus de	500.000.000 "	7,50	12,00	21,00	39,00

Pärandusosade maksustamise juures ilmub huvitavalt jälle eesõigustus, kui maha jääb rohkem kui 4 last, siis iga sellest arvust ületõusva lapse kohta arvatakse maha pärandustombust 10%, kuid seesugune mahaarvamine ei tohi lapse pealt mitte üle 15.000 fr. minna. Samal kujul saab kergendust ka pärija, kelletel on 4 ehk rohkem last. Maksu määr alandatakse 10% võrra iga lapse pealt, mis üle 3, aga maksu vähendamise ei tohi iga lapse pealt mitte üle 2000 fr. ulatuda ning kogu vähendus ei tohi üle 50% minna.

Seaduses on ette nähtud kergendused, kui pärandustomp mitte suurem kui 25.000 fr. ja saadud pärandusosa mitte rohkem kui 10.000 fr.

1) Vt. tab. nr. 1.

Tab. nr. 2. Maks pärandusosa pealt.

Indication des degrés de parenté.	1 et 2.000 frcs.		2.001 et 10.000 frcs.		10.001 et 50.000 frcs.		50.001 et 100.000 frcs.		100.001 et 250.000 frcs.		250.001 et 500.000 frcs.		500.001 et 1.000.000 de frcs.		1.000.001 et 2.000.000 de frcs.		2.000.001 et 5.000.000 de frcs.		5.000.001 et 10.000.000 de frcs.		10.000.001 et 50.000.000 de frcs.		50.000.001 et 100.000.000 de frcs.		100.000.001 et 500.000.000 de frcs.		Au dela de 500.000.000 de frcs.					
	p. %	f. c.	p. %	f. c.	p. %	f. c.	p. %	f. c.	p. %	f. c.	p. %	f. c.	p. %	f. c.	p. %	f. c.	p. %	f. c.	p. %	f. c.	p. %	f. c.	p. %	f. c.	p. %	f. c.	p. %	f. c.				
Ligne directe descendante au 1-er degré	1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	6,00	7,00	8,00	9,00	11,00	13,00	15,00	17,00	19,00	22,00	25,00	30,00	33,00	37,00	41,00	46,00	51,00	55,00	60,00	65,00	70,00	75,00	80,00	85,00	90,00		
Ligne directe descendante au 2-e degré et entre époux	1,50	2,50	3,50	4,50	5,50	6,50	7,50	8,50	9,50	11,50	13,50	15,50	17,50	19,50	22,50	25,50	30,50	33,50	37,50	41,50	46,50	51,50	55,50	60,50	65,50	70,50	75,50	80,50	85,50	90,50		
Ligne directe descendante au dela du 2-e degré	2,00	3,00	4,00	5,00	6,00	7,00	8,00	9,00	10,00	12,00	14,00	16,00	18,00	20,00	23,00	26,00	31,00	34,00	38,00	42,00	46,00	50,00	54,00	58,00	62,00	66,00	70,00	74,00	78,00	82,00		
Ligne directe ascendante au 1-er degré	2,50	3,50	4,50	5,50	6,50	7,50	8,50	9,50	10,50	12,50	14,50	16,50	18,50	20,50	23,50	26,50	31,50	34,50	38,50	42,50	46,50	50,50	54,50	58,50	62,50	66,50	70,50	74,50	78,50	82,50		
Ligne directe ascendante au 2-e degré	3,00	4,00	5,00	6,00	7,00	8,00	9,00	10,00	11,00	13,00	15,00	17,00	19,00	21,00	24,00	28,00	33,00	36,00	40,00	44,00	48,00	52,00	56,00	60,00	64,00	68,00	72,00	76,00	80,00	84,00		
Ligne directe ascendante au dela du 2-e degré	3,50	4,50	5,50	6,50	7,50	8,50	9,50	10,50	11,50	13,50	15,50	17,50	19,50	21,50	24,50	28,50	33,50	36,50	40,50	44,50	48,50	52,50	56,50	60,50	64,50	68,50	72,50	76,50	80,50	84,50		
Entre frères et soeurs	10,00	12,00	14,00	16,00	19,00	22,00	25,00	28,00	32,00	36,00	40,00	44,00	48,00	52,00	56,00	60,00	64,00	68,00	72,00	76,00	80,00	84,00	88,00	92,00	96,00	100,00	104,00	108,00	112,00	116,00	120,00	
Entre oncles ou tantes et neveux ou nièces	15,00	17,00	19,00	21,00	24,00	27,00	30,00	33,00	36,00	40,00	44,00	48,00	52,00	56,00	60,00	64,00	68,00	72,00	76,00	80,00	84,00	88,00	92,00	96,00	100,00	104,00	108,00	112,00	116,00	120,00	124,00	128,00
Entre grands-oncles au grand-tantes et petits-neveux ou petites-nièces et entre cousins germains	20,00	22,00	24,00	26,00	29,00	32,00	35,00	38,00	41,00	45,00	49,00	53,00	57,00	61,00	65,00	69,00	73,00	77,00	81,00	85,00	89,00	93,00	97,00	101,00	105,00	109,00	113,00	117,00	121,00	125,00	129,00	133,00
Entre parents au dela du 4-e degré et entre personnes non parentes	25,00	27,00	29,00	31,00	34,00	37,00	40,00	43,00	46,00	50,00	54,00	58,00	62,00	66,00	70,00	74,00	78,00	82,00	86,00	90,00	94,00	98,00	102,00	106,00	110,00	114,00	118,00	122,00	126,00	130,00	134,00	138,00

Tab. nr. 3.

Indication des degrés de parenté.	1 fr. et 2,000 fr.	2,001 fr. et 10,000 fr.
	P. % i. c.	P. % i. c.
1° En ligne directe au premier degré	1,00	1,50
2° En ligne directe au second degré et entre époux	1,50	2,00
3° En ligne directe au delà du second degré	2,00	2,50
4° Entre frères et sœurs	10,00	10,75
5° Entre oncles au tantes et neveux ou nièces	12,00	13,00
6° Entre grands-oncles au grand- tantes, petits-neveux ou petites- nièces et entre cousins germains	15,00	16,00
7° Entre parents au delà du 4-e degré et entre personnes non parentes	18,00	19,00

Pärandusmaksu sõltuvus laste arvust seletatakse sotsiaal-poliitiliste motiividega. Vastutulek riigi poolt rohkearvuliste lastega perekondadele.

Võrdlus eesti maksustamisega.

Eesti päranduse maksustamine on kahes tegurist: 1) pärandusosa suuruselt ja 2) sugulussidemest pärandusejätjaga. Prantsuse maksustamine on palju keerulisem, sest seal peale pärandusosa maksustamise on veel olemas pärandustombu maksustamine (la taxe successorale). Viimane on: 1) pärandustombu suuruselt; 2) pärandusejätja laste arvust tema (pärandusejätja) surma momendiks (elus olevate laste arvu juurde tuleb lisada ka need, kes surid vähemalt 16. a. vanaduses, mis vähendab elusse jäänud laste maksustamist. Kui pärandusejätjal rohkem kui 3 last, siis pärandustomp vabastatakse täiesti pärandustombu maksust (la taxe successorale) ja jääb ainult pärandusosade maksustamine. Selle juures saavad kergendust need pärijad (legatarid), kellel pärandusejätja surma momendiks on olemas 4 ja rohkem last. Maksu vähendatakse 10% võrra iga lapse pealt (üle kolmandama, s. o. neljandamast alates), see vähendamine ei tohi olla rohkem kui 2000 fr. lapse peale ja lüüdnine vähendamine mitte suurem kui 50%. Nii-moodi võetakse arvesse ka pärijate laste arvu selle peale vaatamata, kas pärija jõukas või mitte.

Oleval toodust on näha, et prantsuse maksustamine mõnikord on 5 tegurist, mis teeb maksu väljaarvamist väga keeruliseks. Võtame näiteks pärandusosa, mis on võrdne 200.000 Em. Eesti seaduse järele on maksumäär (kui pärijateks ilmuvad lapsed või lesk) 4%. Kui väljaarvamise lihtsustamiseks oletame, et Prantsuse maal iga laps (või lesk)

saavad ühepäi (kätsoleval korral 200.000 mk.) ja teisi lapsi, kes surid vähemalt 16. a. vanaduses, ei olnud, siis maksustamine väljendub, kui pärandusejätjal üks laps — 6%, kaks — 4,5%, kolm — 3,75% ja 4 siis 3%.

Kui pärijateks ilmub lesk lastega, siis %-määr väljendub

lesk ja 1 laps:

lese pealt — 6,5%

lapse pealt — 6%

lesk ja 2 last:

lese pealt — 5%

iga lapse pealt — 4,5%

lesk ja 3 last:

lese pealt — 4,5%

iga lapse pealt — 4%

lesk ja 4 last:

lese pealt — 3,5%

iga lapse pealt — 3%

Kui pärija on lesk ilma lasteta, s. o. lapsi ei olnud või viimased surid ära enne 16. a. vanaks saamist, siis %-määr — 12,5%, s. o. 3 korda suurem kui Eestis.

Kui pärija on vend või õde, siis %-määr on 23% (Eestis 8%).

Kaugelt sugulase kilest (rohkem kui 4 astme sugulane või võõras) on maksumäär 38% (Eestis 28%).

Kui pärandusosa 800.000 Em. siis Eesti seaduse järele lesk ehk lapsed maksavad 6%.

Prantsusmaal maksavad selle osa pealt lapsed 8%, 6,5%, 5,25%, 4%, kui elus on 1, 2, 3 või 4 last.

Lesk ja lapsed:

lesk ja 1 laps:

lese pealt — 9,5%

lapse pealt — 9%

lesk ja 2 last:

lese pealt — 7%

iga lapse pealt — 6,5%

lesk ja 3 last:

lese pealt — 5,75%

iga lapse pealt — 5,25%

lesk ja 4 last:

lese pealt — 4,5%

iga lapse pealt — 4%

Lesk ilma lasteta 16,5%.

Pärija vend või õde (Eesti seaduse järele 11%)

Prantsuse seaduse järele 28%.

Kaugelt sugulased (rohkem kui 4 astme sugulane või võõras) maksavad 43% (nelikümmendkolm!) (Eesti seaduse järele 32%).

Kui iga pärija pärandusosa 5.000.000 Em., siis Eesti seaduse järele tuleb leskel ehk lastel maksta 12%

Prantsusmaal maksavad selle osa pealt lapsed 12,50 %/o, 10,25 %/o, 9,20 %/o, 6 %/o, kui elus on 1, 2, 3 või 4 last.

Lesk ja 1 laps:
 lese pealt — 14,5 %/o
 lapse pealt — 14 %/o

lesk ja 2 last:
 lese pealt — 12,5 %/o
 iga lapse pealt — 12 %/o

lesk ja 3 last:
 lese pealt — 9,70 %/o
 iga lapse pealt — 9,20 %/o

lesk ja 4 last:
 lese pealt — 6,5 %/o
 iga lapse pealt — 6 %/o

Lesk lima lasteta maksab 24,5 %/o, s. o. 2 korda rohkem kui Eestis.

Vend või õde maksavad 40 %/o (Eestis 20 %/o). Kaugelt sugulased (rohkem kui 4 astme sugulane või võõras) maksavad 55 %/o (Eestis 50).

Näiteist on näha, et lasteta lesk maksustatakse kõrgemalt kui Eestis, niisamuti on palju kõrgem telste pärijate maksustamine. Üldse maksukoorem on rängem kui Eestis.

Maksustamine üldse on koormav, iseäranis kui arvesse võtta, et päranduste väärtuse hindamist toimetatakse täpselt kohalikkude maksuametnikkude abil (receveurs d'enregistrement).

Pärandusemaksu sissetulekute summa oli Direction générale de l'enregistrement des domaines et du timbre andmete järele:

1913. a.	327½ mill. fr.
1920. a.	792 " "
1921. a.	810 " "
1922. a.	umbes 963 " "

Saksamaa seaduseandlus.

Pärandusemaksu arenemist Saksamaal takistas riigi- ja ühendatud riikide (Reich und Bundesstaaten) vaheline vastolu (antagonism). Riigi pärandusemaksu seadus algab alles 1906. a. Kuni selle ajani oli igas osariigis pärandusemaks isesugune ja kujutas enesest kaunis kirju pildi. Riigi pärandusemaksu seadus (Reichserbschaftssteuergesetz) 3. juunist 1906. a., mida täiendati 1913. a., kõrvaldas küll teised separaat seadused, aga mitte täiesti. Esmalt jäi osariikidel õigus riigi pärandusemaksust teatud osa saada (1/6, 1/4 ja lõpuks 1913. a. seaduse põhjal 1/6), siis õigus võtta lisamaksu riigi kasuks võetava maksu pealt ja lõpuks õigus maksustada kõige lähemal pärandusejätja sugulasi (alljoones ja lesed), keda riigi pärandusemaksu seaduses maksu alla ei loetud. Riigi poolt maksma pandud maksu määr oli 4—12 %/o; maks oli progressilvne. Kõige lähemad sugulased ei kuulunud päranduse maksustamisele. Faktiliselt 1913. a. peale nendele üle-

minevate pärandusosade pealt võeti maksu uue varandusemaksu (Besitzsteuergesetz) seaduse alusel, kui varanduse juurekasvu pealt (Vermögenszuwachs). Selge, et niisuguse maksustamise viisi juures ei võinud riigi kasuks sissetulev pärandusemaksu summa suur olla, kuid siiski 1913. a. tuli sisse 54.695.114 mk. ja kingitusemaksu (Schenkungssteuer) 4.106.660 mk.

Umbes 30 a. enne ilmasõda imperiumi rahaline seisukord Saksamaal ei olnud sugugi hillgav. Sellega tuleb seletada katseld maksma panna Nachlasssteuer, et vähegi suurendada riigi sissetulekuid. Kuni ilma sõjani jäid kõik sarnased katsed tagajärjeta, sest Reichstag lükkas kõik eelnõud tagasi. Nachlasssteuer pandi maksma seadusega 10. sept. 1919. a., järjekulult sel ajal kui riik oli äärmiselt raskes majanduslikus kitsikuses, peale selle ka Erbfallsteueriga. Maksustamine oli iseäranis raske. Praegu on maksvuselt 1925. a. vastu võetud pärandusemaksu seadus, Nachlasssteuer'i ei tunta, mispärast nii on, selle kohta natuke edasit

Tab. nr. 4.

Tarif aus der Erbschaftssteuer vom 10. August 1925. a.

bis einschliesslich Reichsmark	in der Steuerklasse				
	I.	II.	III.	IV.	V.
	vom Hundert				
10.000	2	4	6	8	14
20.000	2,5	5	7,5	10	16
30.000	3	6	9	12	18
40.000	3,5	7	10,5	14	20
50.000	4	8	12	16	22
100.000	4,5	9	13,5	18	24
150.000	5	10	15	20	26
200.000	5,5	11	16,5	22	28
300.000	6	12	18	24	30
400.000	6,5	13	19,5	26	32
500.000	7	14	21	28	34
600.000	7,5	15	22,5	30	36
700.000	8	16	24	32	38
800.000	8,5	17	25,5	34	40
900.000	9	18	27	36	42
1.000.000	9,5	19	28,5	38	44
2.000.000	10	20	30	40	46
4.000.000	11	21	32	42	48
6.000.000	12	22	34	44	51
8.000.000	13	23	36	46	54
10.000.000	14	24	38	48	57
dartüber	15	25	40	50	60

Pärandusemaksu seadus Saksamaal on seotud „Vermögenssteueriga“, mis hakkas samal 1925. a. maksma. Viimase maksu %/o ei ole kõrged; kuid sama seaduse tahtsus seisab selles, et ette valmistada materjali

päranduste maksustamiseks tulevikus. Ühenduses mõlemi maksuga, makspanadud Reichsbewertungsgesetz sisaldab hindamiskomisjonide organisatsiooni ja hindamise viise. Aluseks on pandud „Gemeiner Wert“ ja landwirtschaftliche Betriebe jaoks (§ 13) Ertragswert.

Põhja-Ameerika Ühendriikides võetakse pärandusemaksu alles 8. sept. 1916. a. (suure ilmasõja ajal), ennem võeti maksu igas osariigis eraldi. Bund (Ühendriigid) võtab maksu ainult netto päranduse pealt (reiner Nachlass).

Mõni sõna Nachlasssteueri kohta.

Maks pärandustombu pealt (Nachlasssteuer, estate duty) on avaldatud mitmesugustes seaduseandlustes mitteühel kujul. Inglise maal see on põhimaks, mida võetakse kõigi maksustamisele kuuluvate varanduste pealt, olenemata sugulussidemest pärandusejätjaga. Maks on progressiivne ja maksu määr ulatab 1%—40% sõltuvalt pärandustombu väärtusest. Maks pärandusosade pealt (Erbfallsteuer, legacy duty, succession duty), mida võetakse kõigilt teistelt sugulastelt peale pärandusejätja abikaasa ja laste (5%—10% kõrguses) ainult sugulusastme järel, on proportsionaalne. Progressiivne pärandustombu maksustamine pärijate arvust mitte olenevalt on fiskusele väga kasulik. Ühe ja sama päranduse kohta estate duty on ühesugune pärijate arvu peale vaatamata, mille tõttu viimases jutumis maksumäär võib kujuneda mitteõiglaselt kõrgeks. Päranduse teel üleminevate suurte varanduste mitteõiglane maksustamine ei anna ennast liiga tunda, kuid Inglismaa maksustamise puudused tulevad ilmsiks isäranis selgelt kui estate duty'ga maksustatakse võrdlemisi väiksed pärandused. On arusaadav, et niisugune maksustamine ei ole vastu võetav Eesti jaoks.

Samasuguseks põhimaksuks on Prantsusmaal la taxe successorale (31. det. 1917 a. ja 25. juuni 1920 a. seaduse järel). Siin maksu määr, nii kui ligipandud tabelist näha, võib kujuneda kaunis kõrgeks ja oleneb pärandusejätja laste arvust; kui pärandusejätjast maha jääb 4 ehk rohkem elus last, siis la taxe successorale ei võeta päranduse suuruse peale vaatamata, 4 maksu

määrat olenevad sellest, kas 1, 2 või 3 elusat last jäi kadunud järele tema surma momendiks ehk pärijaks ilmub pärandusejätja lesk, ja teised sugulased ehk võõrad. Maksustamise motiivid on puht sotsiaal-politilised. Sotsiaal-politilised motiivid on muidugi kiiduväärt, kuid seadus toob sisse juhuslikku elementi, sest võetakse arvesse ainult pärandusejätja elusse jäänud lapsed, kellede arv alati ei olene vanemate tahtmisest.

Niisamuti eesõigusi, varanduse suuruse peale vaatamata, vaevalt võib õiglaselt pidada. Suure varanduse juures laps ei ole koormaks. Riigi täieline loobumine pärandustombu maksustamisest suurte mahaäänud varanduste juures vaevalt võib järeloomamist leida. Peale taxe successorale maksustatakse ka pärandusosad, maksustamine on progressiivne varanduse väärtusest ja sugulussidemest olenevalt.

On selge, et Prantsuse maksustamise viis ka ei ole vastuvõetav.

Teine iseloom oli Nachlasssteueril Saksamaa seaduses 10. sept. 1919 a. See seadus üldse oli liig koormav maksajale ja oli maksuvusel vaevalt 3 aastat; kuid siin ei ole koormav mitte Nachlasssteuer, vaid Erbfallsteuer. Nachlasssteueri määrad staafelsüsteemi juures ei ületanud 5%, aga Nachlasssteueri puudused ilmutasid ennast kahekordses maksustamises. 20. juuli 1922 a. pärandusemaksu seaduses Nachlasssteuer juba puudub. Seaduseandlus ütles Nachlasssteuerist ära sellepärast, et 1. jaanuaril 1923 a. pandi maksma normaalne (erinevalt varanduste maksustamisest, mida sõja raskused välja kutsusid) Vermögensteuer maksumääradega 1. kuni 10. tuhande pealt.

Viimases Saksamaa pärandusmaksu seaduses 10. aug. 1925 a. (Gesetz über Vermögen und Erbschaftssteuer) need kaks maksu on pandud orgaanilisse ühendusse ja kahtlemata, et pärandusemaksu määrad pandi ühendusse alatise eluaja varanduse maksustamisega. Mõlemi maksu jaoks olid ühed ja samad hindamisasutised.

Nachlasssteuer, kui täiendav maks, nii-

samuti ei saa rahuldada, sest maksjateks lõppude lõpuks ilmuvad pärijad, ja ühesuuruste varanduste mitteühesugune maksustamine ei ole põhjendatud, igatahes siin väljendub kahekordne maksustamine. Soovib riik suurendada maksukoormat, siis võib seda teha maksumäärade kõrgendamisega pärandusosade pealt ühesugustel alustel kõigi pärijate suhtes.

Maksva korra kriitika.

Maksvusel oleva pärandusmaksustamise jälgimisel torkavad silma kohe maksva korra puudused. Kui nende puuduste kõrvaldamine ei sünnita, teoreetiliselt, nähtavasti, raskusi, siis praktiline teostamine on seotud suure organisatsioonilise tööga. Ja tõesti, kuni selle ajani oli maksev vene kord, millise korra järele maksuametid ei pea registratsiooni kõigi avanenud päranduste kohta. Loomulik, et niisuguse korra juures üleminevate tööstuslike ja kaubanduslike ettevõtete õiglasest maksustamisest pärandusmaksuga ei või juttugi olla, siin aga kohaliku maksuorgani osavõtmine oleks äärmiselt kasulik, sest maksuinspektorid oma kohuste piirides seisavad tööstusele ja kaubandusele ligi. Arusaadav, et sel on siis tähendus, kui äriraamatute kontrollimine ja kauba üleskirjutamine toimetatakse kohe pärast teate saamist pärandusejätja surma kohta, sest hilisem deklaratsiooni saamine niisuguste varanduste kohta teeb selle töö tagantjärele toimepanemise täiesti mõttetuks. Maal on väga tähtis viibimata põllumajandusliku inventari üleskirjutamine; siis võiks seaduse järele ül eskirjutamisele ja hindamisele kutsuda kohaliku vallavalitsuse maksuinspektori osavõttel ja eesistumisel. Nõnda siis esiteks registratsioon. Soovivad pärijad kohtu poole pöörduda või mitte, see on nende asi, kui aga nemad 6 kuu jooksul pärast pärandusejätja surma kohtu poole ei pöördu, siis on nemad kohustatud kohalikule maksuinspektorile deklaratsiooni esitama, sest kui küsimuse lahendamist õiguste kohta päranduse peale ei ole,

siis pole siin kohtul midagi teha. Kohustusel, mis sundis vene seaduse järele teadaannet kohalikule Rahukohtunikule esitama, puudus praktiline tähendus, sest faktiliselt varanduse valdamisele asunud pärijad harilikult tema poole iialgi ei pöördunud ja neid sundida selleks rahukohtunik ei võinud, sest tema mingisugust registratsiooni päranduste kohta ei pidanud. Ei tohi pealeselle unustada, et see reegel leidis aset siis, kui maksuinspektore veel ei olnud, ja pärandusmaksustajaks сборщик налога osutus rahukohtunik ka siis, kui pärijad tema poole ei pöördunud oma õiguste kindlaksmääramise kohta päranduse peale. On selge, et sel omapärasel maksustajal ses juhtumis, kui tema korraldusel päranduste hoitulevõtmist ei toimetatud, oli võimatu seaduse järele ja faktiliselt neid pärijaid maksustada, kes temale vastavat deklaratsiooni ei esitanud ja praegu maksuinspektor võib selleks sundida pärijaid ja pärandustombu hooldaja ainult siis, kui seadus tema peale päranduste registratsiooni paneb ja samal ajal kohustab vastavad asutised, nagu kohaliku politsei, vallavalitsuse, perekonnaseisu-ameti jne., teatud aja jooksul kohalikule maksuinspektorile teatama hoiatusega, et mitte õigel ajal teatamise pärast neid karistatakse trahviga.

Seadus peab kohustama deklaratsiooni esitama mitte ainult pärijaid, vaid ka varanduse hooldajaid, karistades neid trahviga viivituse pärast pärijatega ühesugustel alustel. Riigi ja maksumaksjate huvides maksuinspektorite kantseleid, maal aga vallavalitsused peavad varustatud olema deklaratsiooni vormidega.

Maksvusel oleva seaduse nõrka külge kujutavad seaduslikud hinded üksikuis juhtumeis ja ümberpööratud täieline kontrolli puudus teistes juhtumites.

Kinnisvarade kohta on olemas n. n. seaduslikud hinded.

Et need hinded kindlustavad fiskusele ka linna kinnisvarade või linna kinnisvarade iseloomuga varade (nii kui vabrikud, ves-

kid, poed jne.) suhtes ainult miinimumi, selles ei ole mingisugust kahtlust. Kergendus, mis antud R. T. Nr. 1/2 — 1923 a. avaldatud seadusega, nii kui eelpool tähendatud, jäi peaaegu kasutamata. Selle seaduse mitme aasta maksvusel oleva aja jooksul on maksuinspektorite poolt saadud, Otsekoheste Maksude Peavalitsuse andmete järele, ainult mõni palve (üle terve Vabariigi alla kümne) mitme aasta kohta. Nende palvete läbivaatamiseks maksuinspektori eesistumisel moodustatud komisjoni poolt tehtud otsuste peale ei ole Peakomiteesse veel ühtki kaebust tulnud, millest võib järeldada, et kõik palved rahuldati palujate kasuks. Selge tõendus sellest, et seaduslikud hindad ka linnas asuvate kinnisvarade kohta ei ole kõrged ja sellest ka maksjate kartus, et ümber hindamise korral kinnisvaru hinnatakse kõrgemalt, mis enesega kaasa toob kõrgema maksustamise. Lõppude lõpuks tuleb märkida ka seda asjaolu, et linnades asuvate kinnisvarade tulutoovuse hindamist pole Eesti ajal seni läbiviidud. Ürtiseaduse ärakaotamine, mis sunduslikult reguleeris üfiri vahekorrad, soodustab samuti tõeliku tulutoovuse kindlaks määramist. Pealeselle on eesti ajal ehitatud palju uusi ehitisi. Praegusel ajal võetakse hindamise kindlaksmääramise aluseks vene aja andmed, mis juba veidi vananenud.

Mis puutub kinnisvaradesse maal, siis maa seaduslikku hinda, kus Vene 1 rbl. asemel tuleb võtta 40 Emk., ei mingis juhtumise või tunnustada kõrgeks ja seepärast ei ole tekkinud mingisugust kahtlust võimaluste kohta, et pärijate palvel tuleks ümberhindamine ette võtta. Eesti ajal maa seaduslikule hinnale lisatakse juure hoonete tulekinnituse hind. Tuleb tunnustada, et terve kinnisvara väärtus on tingitud osalt põllumajanduslike hoonete olemasolust ja väärtusest ja et viimaste tulekinnitamine oleneb peale teiste põhjuste (hoonete kaugus jne.) veel omaniku hoolest ja iseloomust, ja et tulekinnitamata hooned ei ole 0, siis ei või kahtlust olla et seadus ses

suhtes on defektne ja tulekinnitamata hooned tuleb ära hinnata, teine küsimus, missuguses korras.

Seaduslike hindede olemasolu ei ilmuta maksustamise kõrge tehnika tunde märki, siin riik teadlikult garanteerib enesele ainult miinimumi; ei jäeta muidugi seejuures üksikuis juhtumeis välja hindamist, mis tegelikule väärtusele vastab, kuid igatahes see ei ole reegel, vaid erand. Lääne-Euroopa seaduseandlused ei tunne seaduslike hindu sel kujul, kuidas nemad meil maksvad on.

Saksamaa seaduseandlus tunnustab äldreeglina „Gemainer Wert,“ kuid vahest Ertragswert, näiteks maksva seaduse § 13 für landwirtschaftliche Betriebe. Teoreetiliselt teatava maksustamispõhimõtte läbiviimine raskusi ei tekita, kuid praktiline teostamine on seotud eriliste raskustega, sest varanduste õige hindamine nõuab hindamiskomisjoni organiseerimist. Tõõ tagajärjed olenevad komisjoni liikete kogemusest ja heatahtlikkusest.

Saksamaal hindamine on koondatud maksvas Reichsbewertungsgesetz'is 10. augustist 1925. a. Tähendatud seadus on orgaaniliselt seotud Reichs-abgabenordnung'iga. Hindamiskomisjoni organiseerimine on läbi viidud kooskõlas Vabariigi administratiivjaotusega. On olemas 3 instantsi. Grundwert-ausschuss am Sitze des Finanzamt für den Bezirk. Für den Bezirk eines jeden Landesfinanzamts ein Oberbewertungsausschuss gebildet. Viimane instants on Reichsfinanzhof; pealeselle Rahaministri juures Bewertungsbeirat. Päranduste maksustamine Saksamaal on kergendatud osalt sellega, et on olemas ühel ajal välja antud Reichsbewertungsgesetz, Vermögensteuergesetz ja Erbschaftsteuergesetz. Vermögensteuer'l normid kujunevad tuhandes osas varanduse väärtusest. Printsipiaalselt see maksustamine väljendub 5 tuhande pealt, tähendab $\frac{1}{2}\%$, kuid muutub alanemise tendentsis väheväärtuslike varanduste kohta ja suurenemise tendentsis suure varanduste kohta; nii näiteks varanduste pealt, millede väärtus on alla 10 000 Rmk. — minimaalne määr on 2 tuhande pealt, aga millede väärtus üle 5.000.000 Rmk., maksimaalne määr on 7,5 tuhande pealt.

Tuleb tähendada seejuures, et kalendri aastate 1925. a. 1926. a. kõrgeim maksumäär 5 — 1000 pealt. 1927. a. alates ka kõrgemad kui 5 (kuni 7,5).

Varandused, millede väärtus kõigub 50.000—250.000 „Reichsmark'a“ piires, kuuluvad normaal-maksustamisele 5 m. — 1000 pealt. Nii siis Saksamaa seaduseandlus, loobudes pärandusemaksustamisel „Nachlasssteuer't (pärandusemaksustamine tunneb ainult pä-

randusosade maksustamist: „Erbanfollsteuer“), „Vermögensteuer“ omab niisuguse maksu, mis orgaaniliselt on seotud „Erbschaftsteuer“iga.

Tabel.

mitte rohkem kui	10.000 mr. 2 — 1000 pealt
	10.000—25.000 3
	25.000—50.000 4
	5
	250.000—500.000 5,5
	500.000—1.000.000 6
	1.000.000—2.500.000 6,5
	2.500.000—5.000.000 7
	üle 5.000.000 7,5.

Kõrgeim määr 7,5—1000 pealt.

Juba pärandaja elu ajal käib tema varandus hindamise alla neil samal seaduse alustel, nagu pärandusse kuuluv varanduski ja pärandusmaksustamise momendiks on hindamiskomisjonil maksustamiseks juba valminud materjal. Teisest küljest aga mõjub varanduse eluaegse maksustamise olemasolu loomulikult pärandusmaksustamise viimase alandamise suunas.

Nagu ülaltoodust näha, suhtub uus Saksamaa seaduseandlus hindamise küsimusele kui suure tähtsusega küsimusele.

Prantsuse maa pärandusmaksustamisel tuleb iselärasusena märkida kohtugarantiide tarvitamisele võtmist. Iseloomustavaks nähtuseks pärandusmaksustamisel tuleb silmas pidada suurt spetsiaalastutise võrgu olemasolu.

Nii nimetatud meie maksudele vastavad „registratsioonimaksud“ (pärandusmaks, tempelmaks, kinnistusmaks) kohaliku maksustamise organina esineb „Bureau d'enregistrement“. Departemangu piires asub mitu bürood. Kõrgem- ehk ülevalitsus sellesse kategooriasse kuuluvate maksude üle on koondatud „Direction générale de l'enregistrement des domaines et du timbre“is“. Küsimuste lahendamine, mis seotud maksude võtmisega enne kohtuasutiste poole pöördumist, on võimalik esialul administratiiv korras (art. 110), kuid peale selle on olemas võimalus ka kohtu poole pöördumiseks (Tribunal civil d'arrondissement). Kohtulik apellatsiooni instantsis puudub ja kohtu otsuste peale on võimalus kaevata ainult kassatsiooni korras. Kohus otsustab asju sisuliselt, ekspertiisi abil.

Huvitavad on seaduse määrused protsessi tagajärgede suhtes. Millise ettevaatusega peab ühelt poolt deklaratsioon antama ja kuldõrd täpsete hindamise andmetega teiselt poolt maksuasutised välja astuvad — võib otsustada järgmisest. Kui maksuasutise ja maksualuse vahel kokkulepet ei järgnenud ning maksualune pöördub kohtu poole, siis ootavad teda järgmised tagajärjed: kui on deklareeritud kinnis-

vara, — siis vabaneb maksja igasugusest trahvist juhtumis, kui 5 ekspertiisi poolt kontrollitud hindamise puudulikkus võrdub või on vähem 10% hindamisest (sarnases juhtumis kannab kohtu- ja ekspertiisikulud maksuasutis); kui puudujääk deklaratiivhindamisest moodustab deklareeritud hindamisest:

- 1) $\frac{1}{30}$ kuni $\frac{1}{5}$,
- 2) $\frac{1}{5}$ „ $\frac{1}{4}$,
- 3) $\frac{1}{4}$ ja rohkem.

siis kannavad kulud deklarandid ja pealeselle langevad nad trahvi alla määral, mis esimeses juhtumis võrdub $\frac{1}{4}$, teises — $\frac{1}{3}$ maksust ning kolmandas juhtumis võrdub trahv maksu summale (art. 99).

Juhtumis, kui maksu alla on pandud äri (торговля), siis peale kohtu ja ekspertiisi kulude kaasutab endaga deklaratsioonil puudulikkus veel süüdlase trahvimist maksu suuruses summas ja ainult sel puhul, kui deklaratsioonil puudulikkus moodustab $\frac{1}{3}$ varemalt deklareeritud summast (art. 95). Analoogilised määrused on maksvad ka teiste maksustatavate objektide suhtes. Milline täpsus!!!...

Endine vene seadus ja praegusel ajal maksev Eesti seadus ei ole loonud deklaratsioonide läbivaatamise (kontrollimise) suhtes midagi selle sarnast. Ta ei tunne kohapealseid asutisi, mis kontrollivad sisseantud deklaratsioonide õiguspärasust, vaid ümberpöörduvalt — pärandusmaksustamine võrreldes vene ajaga on tunduvalt halvenenud, sest maksustamise organisatsioon on jäänud muutmata ja on veel puudulik, kui see oli ehk vene ajal. Muutust leidsid vaid nimetused, „Наследственный стол в Казенной Палате“ asemel ilmus „pärandusjaoskond Ots. Maks. Peavalitsuses“, mis tööga kõrgemal määral üle koormatud, sest ametnike arv jäi samasuguseks kui vene ajalgi, kuna aga tööd juure tuli märksa rohkem, mis on seletatav: 1) väikse miinimumiga, mis pärandusmaksust vabaks jäetud (kuni 3.000 mk.), 2) maakondades (уезды) asuvate maade viimisega maksu alla ja 3) osalt maksustamise üleandmisega rahukohtunikkude kätte, sest et kollegiaalkohtu määrused on garanteeritud rohkem vigade eest. Vene ajast säilinud pärandusmaksustamise organisatsioon on võimalik ainult siis, kui jäävad püsima seaduslikud hindamised ning hindamiskomisjonide organisatsioon kutsub esile

terve maksu järelevalve aparadi reorganiseerimise.

Veel halvem on asi seal, kus seadus ei anna mingisuguseid korektiive — nagu kaupade ja põllumajandusliku inventari maksustamisel ja kiinitamata põllumajanduslike ehitiste juures (viimaseid seaduse tähe järele ei võeta nagu üldse arvesse).

Et deklaratsioonid kaupade ja inventari kohta esitatakse harilikult tuntava hiljaksjäämisega, siis rääkimata juba hindamisest, milleks maksuametid ei ole volitatud (hindamine oleneb pärijatest) ei ole isegi loeteldud esemete jäme ülelugemine ja kontrollimine võimalik.

Edasi, ei ole sugugi vastuvõetav võrdlus maksustamise vaatepunktist välja minnes selle laia mõiste „koduse sisseseade“ kohta, mis vene ajast iseäranis Senati seletuste pärast välja kujunes. On selge, et mõned kategooriad, nagu üliriie, jalanõud, pesu, mööbel neis juhtumeis kui pärandusejätja perekond kasutab neid edasi ka pärast kadunu surma, peavad maksu alt vabad olema, kuid luksusasjade (nagu kollektsioonid, kalliskivid) vabastamine maksust, sellele vaatamata, et nad üle lähevad pärandusejätja ligemaile sugulastele, ei või millegagi põhjendatud olla.

Ja tõesti, mõni tuhat marka, mis kadunu nimel pangas hoiul, käivad maksu alla, kuid väärtasjad, mis seefis hoiul, maksu alla ei käi. Ei maksa rääkida, et kodune sisse-seade sõna kitsamas mõttes, mis ei siirdu pärandusejätja perekonnaliigetele, vaid teistele ta sugulastele, peab maksustamisele kuuluma üldistel alustel.

Puudulikud määrused hindamiste kohta, mis alalhoidunud puutumalt vene ajast, ilmutavad ennast praegusel ajal anakronismina. Pealeselle 1882. a. pärandusemaksu seadus oli esimene katse maksustada ühesugustel alustel kõik rahva kihid ja on selge, et ta leidis Riigi Nõukogu reaktionaarse osa poolt vastuseisu ja praegusel ajal tuleb määrused hindamiste kohta läbi-

vaatamisele võtta ja ainult maksumäärade läbivaatamisega piirduda ei saa.

Maksvusel olev seadus määras kindlaks maksu määrad juba mai kuus 1920. a. Seaduseandja ise pärastiste muudatustega tunnustas, et 1920. a. mark ei ole see, mis on praegune mark. Samuti ka maksustamise piirid 3000—4.000.000 m. pärandusosade kohta ei või praegusel ajal vastuvõetavad olla. Väiksem piir peab olema suurendatud, samuti ka suurem piir.

Pärandusemaksu väljaarvamise tehnika peab olema ehitatud n. n. staafel = итафельной süsteemil, mis on meil tulumaksu seaduses läbi viidud. Võtame ühe pärija, pärandusejätja kõige ligema sugulase; 50.000 m. päranduse juures on maks 1000 m., 50.050 mk. päranduse juures 1502 m., 300.000 m. päranduse juures 12.000 m., 300.050 m. päranduse juures 15.003 mk. Niisugune maksustamine iseäralist kasu riigile ei too, sest praktikas hindamisi, mis natuke piirisumme ületavad, juhtub harva, aga järsku maksustamise määra tõusu ei saa tunnustada õiglaseks ja otstarbekohaseks maksja suhtes.

Maksustamise progressioonist ära ütelda ei saa. Maksustamise progressioon on läbi viidud kõigis paremais Lääne Euroopa seaduseandlustes. Samuti on ka maksustamise progressioon läbi viidud R. T. nr. 67/68 — 1920. a. kuulutatud seadusega. Tõestada maksustamise progressiooni tarvidust väikeses ajakirja artiklis on võimatu. Selle küsimuse kohta leidub vastus nüüdisaegses finansiiteratuuris, iseäranis Saksa kirjanikkudel. Maksustamise progressioon on lahutamatu seotud nüüdisaja maksustamise põhimõttega налогоспособность maksuvõime (Leistungsfähigkeit). See põhimõte, nagu teada, kõige esiteks formuleeriti 7. oktoobril 1789. a. Rahvuskogu poolt. Tsiteerin Saksakeelses tõlkes: Steuern sollen erhoben werden nach Massgabe des Besitzstandes und der Leistungsfähigkeit. Maksustamise progressioon on iseäranis vastuvõetav pärandusemaksu seaduses, sest see

maks on rikastumise arvel, selge aga on, et rikastumine üksikuis juhtumeis ei kompenseeru majanduslikus suhtes perekonna tootja kaotamisega ja seepärast vaeseksjäänud perekonna huvides, niisuguseis juhtumeis, kui järele jääb alaealisi lapsi, peavad seaduses ette nähtud olema kergendused olenevalt laste arvust, nende vanadusest ja varanduse suuruselt. Maksvas seaduses mingisuguseid kergendusi ei ole.

Kui päranduste registratsioon läbi viiakse ja passiivse maksuameti järelevalve asemel viiakse läbi tegelik järelevalve avanenud päranduste kohta, siis võib Otsekoheste Maksude Peavalitsuse poolt tehtud otsuste peale kaebust tõsta administratiivkorrast ainult kollegiaalkohtus (Rahukogus), mis peab sisuliselt ainsaks instantsiks olema, mille otsuse peale võib kassatsioonkaebust tõsta. Praegune kord on ebanormaalne, mis välja kujunes pärandusasjade hoiukorras üleandmisega rahukohtunikudele. Praegusel ajal Otsekoheste Maksude Peavalitsus aasta jooksul teeb mõnikümmend otsust, sel suurt tähendust ei ole, arusaamatuks aga jääb asjade üleandmine ainuisikulisele kohtunikule, milliseid asju lahendasid varem mitu isikut, ja hiigla pikk kohtu instantside rida: rahukohtunik, rahukogu ja riigikohus.

Otsused, millede järele pärandusmaksu võetud ei ole, ei tuleks tulevikus Otsekoheste Maksude Peavalitsusele kontrollimiseks saata.

Uue registratsiooni korra maksmapanemisel avanevate päranduste kohta tuleb ette näha abinõud varem avanenud päranduste pärijate ergutamiseks, et nad deklaratsiooni esitaksid. Selleks võiks seadus ette näha teatud kergendused nende kohta, kes täitsid uue seaduse nõuded teatud tähtaaja jooksul. See annaks riigile teatud summasid ja aitaks likvideerida vanu asju.

Küsimus miinimumi maksustamise üle lahendatakse mitmete seaduseandlustustega mitmeti. Ühed (näiteks Prantsuse oma) üldse ei tunnusta maksustamise miinimumi.

Maksustamisele kuuluvad kõik pärandused (1 fr. peale); teised määravad seaduses kindlaks teatud miinimumi. Päranduste pealt, millede väärtus on teatud piiristumast madalam, pärandusemaksu ei võeta. Õiglasem oleks tunnustada teatud miinimum, kuid selle miinimumi kindlaksmääramine sõltuks sugulusvahekorra pärandusejätjaga. Miinimaalse summa mitmekesisus mitmesuguste pärijate liikide juures õigustub ka matemaatilise küljest. Ja tõesti ühesuguse miinimumi juures kaugema sugulasstme sugulased satuvad rohkem eesõigustatud seisukorda võrreldes ligemate sugulastega, näiteks kui oletame, et see miinimum on 10.000 m. peale kindlaks määratud, siis anname kergenduse, vabastades I kategooria isikud 200 margalisest, aga IV kategooria isikud 2400 m. pärandusmaksust.

Loomulik, et ära üteldes tähtsusetu summade sissenõudmisest säärase nõudmise otsustarbetuse tõttu (ametasutiste aja raiskamine, perekonnatoitja kaotamine ei rikasta mahaäänud leske ja alaealisi lapsi) tuleb miinimum kindlaks määrata, mis maksustamisele ei kuulu, ja seda suuremaks, mida vähem pärandusemaksu määr teatud kategooria pärijate kohta.

On kahtlematu, et praegune miinimum 3000 mrk. iseäranis ligemate pärijate suhtes on liiga väike.

Kingituslepingud peaks maksustatama pärandustega ühesugustel alustel, igatahes progressivse maksustamise alustel. Praegusel ajal võetakse kingituslepingute pealt 6% kinnistusmaksu ja 2% tempelmaksu, mis väbehinnaliste kinnisvarade pealt on koormav, ta võib olla palju suurem kui ülemineku juures pärandusejätja ligemaile sugulastele vastava varanduse pealt võetav pärandusemaks. Selge on, et kinkija maksuvähendamise eesmärgiga suurema varanduse juures võib ühe ja sama isiku kasuks teha mitu kingituslepingut; viimase asjaolu ärahoidmiseks võiks seadus ette näha, juhtumisel kui maksta hakkab, näiteks teatav 3-aastane tähtaeg. Näit. üks kingitus-

leping tehti 1928. a. ja teine 1930. a., kuid viimase pealt võetakse maksu täiendavalt, arvesse võttes mõlemi varanduse summat.

Peab tunnustama, et on tungiv vajadus

pärandusemaksu seadust reformeerida. See vajadus annab ennast juba ammu tunda ja mida rutem läbi viiakse, seda parem.

W. —w.

Märkmeid Balti Eraõiguse allikaist.

Balti Eraõiguse ajalooliste allikate hulka kuulub väga mitmesuguseid õigusi, millised on pärit kõige mitmekesisemast maist ja perioodest. Lõviosa moodustab Rooma õigus ja alles temale järgnevad teised ajaloolised allikad, nagu Liivimaa¹⁾ autonoomne õigus, Vene riigi õigus jne. . . Ei puudu isegi allikad, nagu Reichskammergericht'i kord, mis keskajal oli kõrge maks kohtuinstantsiks ka Liivimaa kohtutele ja püha Rooma Riigi keisri Karl IV. kuldbulla 1356. a. Ja isegi Püha Kiri — piibli vana testament — kuulub Balti Eraõiguse ajalooliste allikate hulka, olgugi et küll väga väikesel määral.

Kaasaja — XX. sajandi — ilmavaate ja õigusteaduse arenemise vaatekohast on meie eraõiguses väga palju arkaistlikult — on palju norme meie koodeksis, mis tänapäeval päris mõtetu ja tegelikult maksuvueta peaksid olema ja osalt ongi. Kuid seda suuremat huvi pakub see õigusajaloolasele, need arkaistlikud normid näitavad temale Balti Eraõiguse üksikuid staadiume oma arenemisloos ja neis peegelduvad endised vaated, millised veel pooldamist leidsid pool aastasada tagasi.

Ühtlasi selgub ajalooliseid allikaid uurides, et Balti Eraõiguses veel palju norme on, osalt ajalisel vanemaid Rooma õiguse allikaist, osalt ka võib-olla ainult natuke nooremad, millised praegu veel täitsa ajakohased on ja niipea muutmisele ei kuulu, nad elavad veel pika ea. Vaated või-

vad veelgi mitu korda muutuda, aga need normid jäävad ikkagi endisteks, nende iga on lõpmatu.

Alljärgneval on ette toodud mõned sellised näited meie eraõiguse ajaloolisist allikaist.

I.

Teaduste järjekorras on ajalooliselt esimene koht teoloogial. Nii olgu ka esimene näide Balti Eraõiguse allikaist teoloogiast võetud.

Balti Eraõiguse artikkel 524. sõnab, et teadmata äraolija surnukstunnustamist toimetatakse vastaval palvel ja vastavas korras niipea, kui teadmata äraolija sündimisest 70 aastat on möödunud. Sõna sõnalt ütleb seaduse tekst vene keeles: art. 524 (1864. a. redaktsioon): „Объявление безвѣстно-отсутствующаго умершимъ совершается по просьбѣ заинтересованныхъ въ томъ лицѣ, формальнымъ судебнымъ опредѣленіемъ, какъ скоро истекло 70 лѣтъ²⁾ со дня его рожденія. Ja sama redaktsiooni saksakeelne tekst sõnab: art. 524. „Eine gerichtliche Todeserklärung erfolgt, auf Antrag der Interessenten, durch den competenten Richter mittelst förmlichen Decrets, sobald seit dem Tage der Geburt des Verschollenen siebenzig Jahre³⁾ verflossen sind“.

1889. a. muudatus, õigemini täiendus artikkel 524-le jätab 70 aastast iga puutumata endiselt.

70 aastat! Mispärast nimelt 70 aastat, aga mitte mõni teine arv? Vaadeides allikaid nimetatud artikli juures võib lu-

1) Liivimaa lääemas, s. o. keskajases mõiste ulatuses. Selles mõistes ka edaspidi, kui pole muud tähendatud.

2-3) Minu harvendused.

geda: komme, mis rajatud 90. Lauulu 10 värssi peale. Allikaks on seega piibli Vana Testament — Taaveti laulu-raamat. Sest seal on öeldud: „Meie aastate päivi on seitsekümmend aastat, ja kui keegi väga tugev on, siis on neid kaheksakümmend aastat, ja nende ülem asi on vaevaline ja vilets; sest need saavad otsegu äkitselt ära niidetud, ja meie läheme lennates ära.“⁴⁾

Seega on 1864. aasta kodifikatsioonil sel kohal piibel aluseks võetud. Kuidas oli aga enne kodifitseerimist? Enne 1864. a. olid nimetatud 70 aastat ainult Eestimaa — Eestimaa kubermangus — maksvad, mitte aga Liivimaal.⁵⁻⁶⁾ Eestimaa rajati seda üldõiguslikule vaatele — gemeinrechtliche Ansicht. Liivimaa kubermangus maksis enne 1864. aastat järgmine kord. Nimelt tunnustati seal teadmata äraolija kohtulikul teel surnuks siis, kui kõik ettevõetud järelepärimised ja uuringud tagajärjetuiks olid osutunud⁷⁾.

Teistes riikides maksis sel ajal ja maksab nüüdki ses juhtumises väga mitmekesine kord. Mõnes kohas nõutakse surma präsumpsiooniks isegi sajaaastane iga. Nii nõudsid ka juba teiste hulgas postglossaatorid Bartolus ja Baldus 100 aastat.⁸⁾ Sellele vaidleb aga õigusteadlane Augustinus Leyser oma „Meditationes ad Pandectas, anno 1742, vastu. Ta ütleb: sellest, mis juhtuda võib, harva aga juhtub, ei teki mingisugust präsumpsiooni. . . Kord on inimesed elanud sada aastat, seepärast tuleb puudujat nii kaua oodata.

4) Piibel, Tallinna 1899.

5) C. Brdmann, System des Privatrechts der Ostseeprovinzen Liv-, Est- und Curland. I. köide, Riga 1889, lk. 73.

6) Liivimaa siinkohal kitsamas mõiste ulatuses — Liivimaa kubermang.

7) F. G. v. Bunge, Das liv- und estländische Privatrecht, II. väljaanne, I. osa, Tallinna 1847, lk. 73.

8) A. Heise, u. F. Cropp, Juristische Abhandlungen, II. köide, Hamburg 1830; IV: Über die von einem Verschollenen hinterlassene Erbschaft, lk. 118 j. . .

Midagi ei ole küll nõrgemat kui niisugune väide — „nihil certe est hoc argumento infirmius“. Edasi seletab Leyser, et pooldab 70 aastast iga, mis põhjeneb 90. Lauulu 10 värssile⁹⁾. Olgu veel siinkohal tähendatud, et Prantsusmaal, Gode Civil'i artikkel 129. järele ka nüüd veel 100 aastast iga nõutakse surma präsümmeerimiseks¹⁰⁾. Austrias nõuti kuni 1914. aastani 80 aastat ja alles sellest ajast mindi üle 70 aasta peale¹¹⁾.

Ka meie tsiviilseadustiku eelnuõs on üldosas, § 40-s jutt surnukstunnustamisest ja ka temas on teatud juhtumises 70-aastane iga surma präsumpsiooniks võetud, seega Püha Kirja alusele jäetud.

II.

Õigusteaduses on esikoht Rooma õigusel. Nii olgu nüüd näide võetud Rooma õigusest ja nimelt pärandusõigusest.

Balti Eraõiguse artikkel 2015. näeb ette põhjusti, millistel üleneja sugulane oma alanejaid päranduse sundosast võib ilma jätta. Siia kuuluvad väga mitmed liiki põhjused, nagu kõiksugu auhaavamised, elulekallalekippumine jne., üldse on selles artiklis viisteistkümmend põhjust ette toodud. Olgu siinkohal tähelepanu juhitud kümnele põhjusele ja teistest mõõda mindud. Nimetatud punkt kõneleb alanejast sugulasest, kes vastu vanemate tahtmist köietantsijaks, rändajaks, näitlejaks jne. on hakanud. Täpsem on seaduse tekst, missõnab: art. 2015, 10): „вступление нисходящаго въ труппу акробатовъ, бойцевъ со звѣрями, волтижеровъ или стравствующихъ актеровъ, развѣ бы родители занимались этимъ или дали сыну согласие на подобныя занятія;“ Ja saksa-

9) A. Leyser, Meditationes ad Pandectas, II. köide, Leipzig ja Wolfenbüttel 1742, lk. 392 j. . .

10) Code Civil; Dälloz. 25. väljaanne; Pariis 1925: „ . . . ou s'il s'est écoulé cent ans révolus depuis la naissance de l'absent. . .“

11) Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für das Kaisertum Österreich, Grosse Ausgabe, herausgegeben J. Frh. v. Schey, Wien 1922, § 24.

keelne tekst sõnab: art. 2015,10): „Anschliessung des Descendenten an Seiltänzer, Thierkämpfer, Kunstreiter oder an eine Bande herumziehender Schauspieler, als deren Genosse, wenn nicht die Eltern selbst einem Berufe der Art angehören, oder dazu ihre Einwilligung gegeben.“ Allikaks on siin esikohal Nov. CXV, cap. 3 nimetatud, mis aastal 542. Justiniaani poolt antud ja kreekakeelne on. Ladina-keelses tõlkes on nimetatud novelli caput III, 10 all öeldud: „Si praeter voluntatem parentum inter arenarios aut mimos¹²⁾ sese filius sociaverit et in hac professione permanserit, nisi forsitan etiam parentes eius professionis fuerunt.“¹³⁾

Teiseks allikaks on artikkel 2015. all mainitud Eestimaa Rüütel- ja Maaõigus, III. raamat, 5. tiitel, artikkel 3, milline aga käesolevat juhust ei sisalda, olgugi, et teisi art 2015 juhtumid üles loeb ja novelli 115,3 tsiteerib¹⁴⁾. Nimetatud Philipp Crusius'e poolt aastal 1650. koostatud Rüütel- ja Maaõigusele on J.H. Riesenkauff' lisa kirjutanud, mis 1736. aastal valminud. Ta esineb pealkirja all. „Marginalien zum Esthländischen Ritter- und Land- Recht“ ja temas leidub III, 5, art 3. juures märkus: „14) si mimos, i. e. Comödiant, Seiltänzer etc., sequitur.“¹⁵⁾

Nii võib näha, et see juhtum juba enne 1864. aasta kodifikatsiooni on meie õigusesse võetud, põhjenedes Rooma õiguse allikal. A. Nolde mainib omas 1808 Balti Eraõiguse teksti tekkimise üle¹⁶⁾ et artikli 2015 tegelikuks allikaks on olnud C. F. Mühlenbruch'i teos „Lehrbuch des Pan-

ecten- Rechts“ III osa¹⁷⁾, lhk 347 j., kus öeldud punkt 10) juures: „Anschliessung des Sohnes¹⁸⁾ an Arenarien, Thierkämpfer und Mimen als deren Genosse, wenn nicht die Eltern diesem Stande angehören, oder dazu ihre Einwilligung geben“. Kuid lahkumineku Mühlenbruch'i ja Balti Eraõiguse saksakeelse teksti vahel on siiski võrdlemisi suured, milline asjaolu küsimuse lahtiseks jätab, kas nimetatud koht on tegelikult Mühlenbruch'ist võetud või mitte. Võib olla, et siin ka ülalnimetatud Riesenkauff'i marginaallad meie eraõiguse koostajaid on mõjutanud ja aluseks olnud, mida eriti sõna „Seiltänzer“ oletada laseb.

Kõigest sellest paistab, et Rooma õiguse nimetatud põhimõtted, mis V. sajandil p. Kr. üles seatud ka Balti Eraõiguse koostamisel pidid vastuvõetavad olema Balti oludele. Ka 1864. a. kodifikatsioonile järgnev õigusteaduslik kirjandus arutab seda juhtumit. Aga ka juba enne kodifitseerimist võtab selle küsimuse üles Ferdinand Seraphim oma magistri-dissertatsioonis Kuramaa sundpärija-õiguse üle¹⁹⁾, mis 1859. aastal trükitud, ja ütleb lhk. 101, et tänapäevaste õigusmõistete järele ei kuulu näitlejad mitte enam infamia notatide hulka. See oli Rooma praätorite ediktide ajal, kui n. n. arenarii ja mimi olid personae, quae artem ludicram faciunt, infames. Seepärast ei tule ka päranduse sundosast ilmajätmist mõista isikute kohta, nagu karujuhid, marionetmängijad, köietantsijad, laadakauplased ja teised sarnased isikud, sest saksa õigus ei vaata selle kui autuse peale, vaid kõige halvemas juhtumis kui põlatud ameti peale. Paistab, et Seraphim'i vaade vastab tõele ja et läinud sajandi keskel tõesti juba nii-

12) Minu arvendused.

13) Corpus Juris Civilis, editio IV, volumen III, R. Schoell — G. Kroll, Berlin 1912.

14) J. Ph. 9. Ewers, Des Herzogthums Ehsten Ritter- und Land- Rechte, Tartu 1821, lk. 287 j.

15) Ewers, op. cit. lk. 529.

16) A. Nolde, Происхождение части текста дьяства. Свода Гражд. Устав. Губ. Приб., Петербург 1912, lk. 51,40 ja 10.

17) Neljas parandatud trükk, väljaantud O. C. von Madai poolt, Halle 1844.

18) Nimetatud harvendus esineb Mühlenbruch'i juures.

19) F. Seraphin, Das Kurländische Notherbenrecht, Tartu 1859.

sugune vaade enam-vähem oli üldine. Et nimetatud punkt aga siiski Balti eraõigusse vastuvõttu leidis, näitab veel kord, et Balti Eraõigus mitte koodeks tõsisel mõttes ei olnud, vaid ikkagi ainult juriidiliselt sel ajal maksvate õigusnormide kogu.

Dr. Carl Erdmann ütleb oma eraõiguse süsteemis²⁰⁾, ühinedes selles Dr. Joseph Unger'iga²¹⁾, et Balti Eraõiguse artikkel 2015,10) alla kuuluvad kõik näitlejad ja neile sarnanevad isikud, kellele eluviis contra bonos mores on, ühes sellega ka jäärmargi-tegelased, karujuhid, silma-moondajad, marioneti-mängijad, sest põhimotiiviks on ikkagi rändaja eluviis ja avalik põlgus nende vastu.

Ühtlasi seletab veel Erdmann, et nimetatud norm puudutab ainult näitlejaid, kellele kindlat asukohta ei ole: n. n. „Gastroll'ide“ andmine ei tee veel näitlejat rändajaks²²⁾.

Kõike kokku võttes on näha, et vaated olid mitmesugused Rooma ajast alates ja et ka ühel ja samal ajal selles küsimuses võisid erinevad vaated olla, mis täiesti ükssteisest lahku läksid.

Kuidas vaatab meie pärandusõiguse eelõnu küsimuse peale? Meie aja õigusteadlaste üldise vaate kohaselt sõnab eelõnu § 217. „Pärandaja võib sundosast ilma jätta oma alanejat, kui viimane... 5) elab autut või kõlblusvastast elu vastu pärandaja tahtmist.“ Kaasaeg pooldab üldistamist, ta ei loetle enam üksikasju! Kas aga ülalettetoodud elukutsed ja ametid siia kuuluvad, või mitte, on ise küsimus. Teenivad ju ka nemad sellega endale ülalpidamist. Kuid vaated on lahkuminevad ja siin peab kohus igas juhtumises asja ise otsustama.

III.

Lõpuks juhitagu tähelepanu normile, mis põhjeneb kodumaa allikalil.

Balti eraõiguse artikkel 988. sõnab venekeelses tekstis: Отхожія мѣста и свиные хлѣвы, а также помойныя ямы и навозныя склады, не могутъ быть устраиваемы у общихъ заборовъ и стѣнь, но должны быть удалены по крайней мѣрѣ на три фута (въ Ригѣ на пять футовъ) отъ межи сосѣда, развѣ бы послѣдній уже самъ устроилъ у ней отхожее мѣсто. Въ Ревелѣ такія мѣста должны находиться на разстояніи пяти футовъ отъ улицы.“ Umbes sarnane on ka saksakeelne tekst: „Heimliche Gemächer und Schweineställe desgl. Mistgruben und Düngerstätten dürfen nicht an gemeinschaftlichen Zäunen und Mauern angelegt werden, sondern drei (in Riga fünf) Fuss von des Nachbars Gränze entfernt, es sei denn, dass der Nachbar selbst bereits ein heimliches Gemäch an der Gränze hat. Von der Strasse müssen in Reval heimliche Gemächer fünf Fuss entfernt sein.“ Sellega tahetakse, tähendab, öelda, et väljakäigukohad, sealaudad j. n. e. peavad olema vähemalt 3 jala kauguses naabri piirist. Tallinna jaoks nõutakse veel 5 jala kaugust uulitsast. Nimetatud artikli all on allikaiks mainitud esikohal Liivimaa Rüütliõiguse kapittel 162, sellele järgneb Lüübeki linnõiguse III. raamat, titel 12, artikkel 10, siis Riia ehitus-kord, Tallinna ehitus-kord 14. aprillist 1825. a. §§ 41, 61 j., 81, 89. Lõpuks mainitakse allikana kombedõigus — обычное право, Gewohnheitsrecht; üldiselt ka „usus modernus pandectarum'i“ nimetuse all tuntud. Liivimaa Rüütliõiguse kapitel, 162 ütleb oma ülemsaksakeelses tekstis, n. n. Lääne-Saaremaa lääniõiguses, II, 12 muu seas: „... Seurethaus, Schweinkauen sollen stehen 3 Fusze von dem Zaun...“ Lääne-Saaremaa lääniõigus on pärit 14. sajandi esimesest poolest ja seega on nimetatud Balti Eraõiguses leiduv norm juba vanast ajast pärit. Kui nüüd küsida, kust

20) C. Erdmann, System des Privatrechts, III. köide, Riia 1892, lk. 111.

21) J. Unger, System des österreichischen allgemeinen Privatrechts, VI köide, Leipzig 1864, lk. 353.

22) Erdmann, op. cit, III. köide, lk. 111.

see norm õigusesse juba 14. sajandil tulnud on, siis selgub, et nimetatud norm ei olegi Liivimaal tekkinud, vaid leidub juba Lääne- Saaremaa läänioiguse emaõiguses — n. n. Sachsenspiegel'is. Sest viimase õigusraamatu II. raamatu artikkel 51. § 1. sõnab kesk-ala-saksa keeles: „... gang²⁴⁾ unde swinkoven solen dre vote van me tune stan.“²⁵⁾ Sachsenspiegel koostati 13. sajandi esimesel poolel, nii et sellel praegu meil maksval normil vähemalt 700. aastane iga selja taga on. Juba tol ajal — keskajal — nõuti kolmejalalist kaugust naabri piirist. Aja jooksul on seda püsima jäänud lakoonilist normi otstarbekohasemalt täiendatud, silmas pidades erinevusi.

Lüübeki linnõiguse III. raamat, tiitel 12, artikkel 10, mis Tallinnas 1586. aastast peale maksis, sõnab: „Privat oder Heimgkeiten sollen den Kirchhöfen und Strassen neher nicht, dann auff fünff, und seinem Nachbarn auff drey Fuesz gebauet werden.“²⁶⁾ Peaaegu samuti nagu seda Balti Eraõiguse artikkel 988. Tallinna linna kohta määrab. Ainult surnuadade kohta nõutakse Lüübeki linnõiguses ka viiejalalist vahet.

Tallinna ehituskorras 1825. aastast on nimetatud küsimus üksikasjaliselt selgitatud, sellele pühendades tervelt kaheksa paragrahvi, nimelt §§ 41, 61—65, 81 ja 89. Jäägu nende paragrahvide sisu siin ette toomata, sest see nõuaks palju ruumi, viiks teemast liig eemale ja poleks ka esteetilisest küljest soovitatav. Olgu siinkohal mainitud ainult § 41, mis Balti Era-

õiguse artikkel 988-ss on üle läinud: „Mistgruben und Düngerstätten sollen nicht an gemeinschaftlichen Zäunen und Mauern belegen und dieselben jederzeit mit Brettern umgeben sein.“²⁷⁾

Kahtlemata on 3 resp. 5-jala kaugus tingitud halvast haisust, mis ka selle kauguse määramise põhjuseks juba keskajast peale, kui mitte varem, on olnud²⁸⁾. Teiselt poolt on ühes Riia maa-foogtkonna kohtu otsuses 1878. aastast seletatud²⁹⁾, et naaber on õigustatud ka ses juhtumis pretensioone tõstma, kui halba haisu tekitav art. 988-s ettenähtud ese on üle 5-jala kauguses, seega on viiejalalisel kauguse alammääral ainult relatiivne tähtsus antud. Sest põhimõtteks jääb ikkagi haisu eemaldamine, mitte teatud kaugus, mis absoluutne oleks.

Meil Eestis minnakse lähemal ajal meetrisüsteemile üle. Kui nüüd mainitud artikli kaugused üle viia uutele mõõtudele, siis tulevad endiste 3 ja 5 jala asemele 0,9144 meetrit ja 1,524 meetrit asetada. Väga täpsed, kuid seadustikule natuke raskepärased mõõdud! Kuidas ses juhtumis eelnõus talitada? Võiks niisugust teed käia, et eelnõus teatud kaugused üldse ära jätta ja selle asemele paragrahvi paigutada ainult normi tekitaja — lõhn. Kuid niisugune moodus oleks liig ebamäärane ja laseks teda kurjasti tarvitada, sest kohtu liik kindlakstegemine pole siis igakord sugugi nii lihtne. Ei teeks aga teiselt poolt raskusi, kui need arvud natuke lihtsustada 1 ja 1½ meetriks, arvesse võttes, et seadusel tagasiulatavat jõudu ei ole, milline asjaolu juba olemas olevate ehitiste jaoks tähtis oleks ja nende kohta mitte ei sunniks ümberehitusi ette võtma.

Leo Leesment.

27) Tsiteeritud Bunge sama teose järel, lk. 474.

28) Nii ka V. Zwingmann, Civilrechtliche Entscheidungen der Rigaschen Stadtgerichte. IV. köide, Riia 1877, nr. 506.

29) Zwingmann, op. cit., V. köide, 1880, nr. 728. lk. 65.

28. Tsiteeritud Ewers, op. cit., järel, lk. 115.

24) Mõnes Sachsenspiegel'i tekstis ka „sprachkammeren.“ Võrdle siia juure U. P. Kopp, Bilder und Schriften der Vorzeit, Mannheim 1819, I. Gemähde des Sachsen-Rechts, lk. 148. kus tõendatakse, et selle sõna all viiejalalgu kohta mõeldakse.

25) Tsiteeritud C. G. Homeyer, Des Sachsenspiegels I. Theil, Berlin 1861, järel, lk. 280.

26) Tsiteeritud G. v. Bunge, Die Quellen des Rivaler Stadtrechts, I. köide, Tartu 1844, järel lk. 166.

Riigikohtu tegelus.

Administratiiv-osakond.

Kas jaoskonna tulumaksu komitee esimehe protestide arutamise kord erineb tulumaksu asjus antavate kaebuste arutamise korrast?

Vastus eitav.

Jaoskonna tulumaksu komitee esimehe, samuti ka tulumaksu peakomitee esimehe protestid, mis ette nähtud Tulumaksu Seaduse §§ 32 ja 33, on sisuliselt samasugused edasikaebused, kui maksnikkude kaebused, ainult selle vahega, et protestid antakse fiskuse, kaebused maksnikkude huvides ja nende arutamise kord on üks ja sama nii tulumaksu peakomitees, kui ka riigikohtus, samuti nagu Adm. K. K. ettenähtud järelvalve asutiste protestide ja kõigi isikute, seltside, ühisuste ja omavalitsuse asutiste kaebuste arutamise kord on ühesugune. Et Tulumaksu Seaduse § 32 ei ole ette nähtud jaoskonna komitee esimehe protesti läbiarutamise korda, sellest ei saa järeldada, et säärane protest puututab ainult ametiasutise sisetähtsust ja asjaajamist ning seepärast ei ole tarvis maksnikule protesti arutamisest teada anda, sest üldine põhimõte on ikka see, et kui mõningate asjade otsustamiseks erilist korda seaduses ei ole ette nähtud, siis tuleb neid arutada üldises korras. (Tulum. S. §§ 54, 55 ja 56).

(R. Adm. t. nr. 221^{II} — 1928).

Kas ministeeriumi üldmäärus võib ise administratiivse kaebuse esemeks olla?

Vastus eitav.

Administratiiv K. K. § 6 järele alluvad riigikohtule kaebused ministeeriumide otsuste, korralduste ja määruste vastu. Adm. K. K. § 2-es on lähemalt ära määratud alused, mis õigustavad administratiiv asjus kaebustega kohtus esinema, ning selles paragrahvis on ette nähtud, et admi-

nistratiiv-asjus võib kaevata ministeeriumide otsuste, korralduste ja määruste vastu, kui need maksvate seadustega ehk seaduse jõuliste kohuslike määrustega kokku ei käi. Adm. K. K. § 2-st selgub, et ministeeriumide üldmääruste peale ei või administratiiv kohtu korras kaebust tõsta, ning, et määruste all, mille peale võib kaevata, tuleb mõista teatavas konkreetses administratiivses asjas tehtud määrust, mis ei ole kooskõlas seadusega ehk kohusliku üldmäärusega. Selles mõttes määrab ka Adm. K. K. § 3, et õigus on kaevata isikuil, kui nende õiguslikud ehk varanduslikud huvid administratiiv-asjus seadusevastaselt on puudutatud. Adm. K. K. §§ 6, 2 ja 3-ga ei ole selle juures sugugi kõrvaldatud kohtu arutusest üldmääruste seadusepärasuse küsimus, kuid see küsimus võib kohtu arutusele kuuluda ainult ühenduses konkreetses administratiiv-asjas tehtud määrusega, mis on põhjendatud üldmäärusele. Kui kohus leiab üldmääruse seadusevastase olevat, siis ei või ka temale põhjendatud otsus, korraldus, määrus seadusepärane olla. Kuid üldmäärus, samuti kui seaduski, mis põhiseadusega vastolus on, ei või ise kaebuse esemeks olla, mis administratiiv-kohtu-korras muutmisele või tühistamisele võiks kuuluda.

(R. Adm. t. nr. 671^{II} — 1928).

Mis tuleb mõista riigiasutiste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse § 3 märkuses tähendatud „varem maksetud pensionide“ all?

Riigiasutiste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse (R. T. nr. 27 — 1927) § 3 märkuses on tähendatud, et selle seadusega tehtud palga normide muutmise kohta ei ole maksev riigi ja omavalitsuse teenijate pensioni seaduse (R. T. nr. 123 — 124 — 1924) § 6 viimane lõige varem

määratud pensionide suhtes. Nimetatud § 6 on tähendatud, et riigiteenijate palgamäärade üldise muutmise korral muutuvad vastavalt ka kõik selle seaduse põhjal varem määratud pensionid.

„Varem määratud pensionide“ all ei tule mõista mitte ainult pensionisid, mis tegelikult varem määratud olid, endiste palkade alusel, vaid ka pensionisid, mille saamise õigus tekkis enne riigiasutiste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse maksmata hakkamist endiste palkade alusel.

(R. Adm. t. nr. 478^{II} — 1928).

Kas kogukonna-asutiste ja erarendimaade korraldamise seaduse (R. T. nr. 16 — 1926. a.) käsitamisel tuleb maakasutamist, kui selle eest on ettenähtud tasu tööga, alati lugeda maakasutamiseks töölepingu alusel?

Vastus eitav.

Küsimuse otsustamine, kas teatud juhtumid on tegemist rendilepinguga või töölepinguga, oleneb selle juhtumi konkreetsetest asjaoludest, maaomaniku ja maakasutaja vahelkorra sisust ja selle eesmärgist. On keegi palgatud maaomaniku poolt tööliselt ja töötasuks on ettenähtud teatava maatüki kasutamiseks andmine, siis on tegemist töölepinguga, on aga kellegile maaomaniku poolt maa kasutada antud ja selle eest tasuks teatav arv tööpäevi ettenähtud, siis ei ole tegemist töölepinguga, vaid maa välja rentimisega ja rendivahekorraga maa omaniku ja maa kasutaja vahel.

(R. Adm. t. nr. 489^I — 1928).

Kas valla revisjonikomisjonid on kohustatud revideerima vallas olevate algkoolide hoolekogude asjaajamist?

Vastus eitav.

Vallandukogude valimisseaduse (R. T. nr. 26 — 1921. a.) § 82 järele on valla-

revisjonikomisjonide kohuseks vallavalitsuste asjaajamise kontrollimine. Teisi ülesandeid selle seadusega revisjonikomisjonide peale pandud ei ole. Algkoolide hoolekogude liikmed ei kuulu vallametnikkude hulka, vaid Av. Algkoolide Seaduse (R. T. nr. 75/76 — 1920.) järele kooli hoolekogud tegutsevad ülesandeil, mis nende peale pandud sama Seaduse § 85 ja millel ei ole ühist vallavalitsuse asjaajamisega. Pealegi on algkoolide hoolekogude ülesandeks muu seas ka järeelvalve, et koolile määratud summad õieti ja otstarbekohaselt saaks tarvitatud, s. o. kooli majapidamise sissetulekute ning väljaminekute revideerimine (§ 85 p. 13)

(R. Adm. t. nr. 396^I — 1928)

Kas maavolikogu, kinnitades valla omavalitsuse otsuse kinnisvara müügi kohta, võib viimasele ette kirjutada missuguseks otstarbeks peab vald kinnisvara müügist saadud summad ära tarvitama?

Vastus eitav.

Nagu riigikohus juba varem seletand (R. Adm. t. nr. 585^{II} — 1926) tulevad analoogiliselt vene vallaseadusele kõik valla nõukogu otsused kinnisvarade müügi asjus maavolikogule ette panna kinnitamiseks. Seega kuulub maavolikogu võimkonda valla kinnisvara müügi lubamine või mittelubamine. Kuid seejuures tingimiste ülesseadmise, missuguseks otstarbeks peaks vald kinnisvara müügist saadud summad tarvitama, ei mahu enam kinnitamise mõistesse ja oleks valla omavalitsuse võimkonda tungimine (Valla volik. lim. Sead. § 77 — R. T. nr. 26 — 1921. a.), sest vallaomavalitsuse võimkonda puutuvates asjades on vallandukogu määravaks asutiseks. Olgugi et valla kinnisvarade müügi kinnitamine on järeelvalve otstarbekohasuse üle, siiski maksuseadus ei anna maavolikogule õigust valla omavalitsusele ette kirjutada missuguseks otstarbeks peab vald kinnisvara müügist saadud summad

tarvitama. Leiab aga maavolikogu, et tema arvates vallavolikogu poolt määratud kinnisvara müügist saadavate summade kasutamise otstarve on kahjulik valla omavalitsuse üldhuvidele, siis võib ta seda kinnisvara müügile määramise otsust mitte kinnitada ja mittekinnitamise põhjused valla omavalitsusele teada anda. On kavatsitava kinnisvara müügi mittekinnitamise põhjused vallale teada, siis oleneb temast ära, kas ta üldse loobub selle kinnisvara müügi kavatsusest, või arvesse võttes temale teada antud müügi mittekinnitamise põhjuseid, esineb maavolikogu ees uue müügi kinnitamise palvega.

(R. adm. t. nr. 331 — 1928.)

Mis tuleb mõista Tulumaksu Seaduse § 60 tähendatud „läinud viie maksuaasta all“?

Tulumaksu Seaduse § 60 lausub: maksukohuslased, kes maksu määramisel juhtumisi vahele jäänud ehk kes põhjuseita maksust vabastatud, ehk jälle vähemas suuruses on maksu alla pandud kui nõuetav, tulevad selle selgumisel maksu alla täiel määral ehk lisandlikult kõige vahele jäänud aja eest, kuid mitte rohkem kui läinud viie aasta maksu aasta eest. Tulumaksu peakomitee on asunud seisukohale et § 60 järele võib tulumaksu määrata viie maksuaastale järgneva kogu kuuenda kalendri aasta kestel, s. o., et näit. 1921. a. tulude pealt võib tulumaksu määrata veel 31. det. 1927. a. Peab ütleva, et Tulum. sead. § 60 iseenesest ei ole küllalt täpne ja annab aluse mitmeti mõistmiseks. Kõige pealt ei määra Tulunormi Seadus kuskil täpselt maksuaasta mõistet ja eriti ei ole küllalt selgesti § 60 näha, mis seal on mõistetud „läinud viie maksuaasta all“. Tulumaksu seadusest on üldiselt selge, et maksuaasta all tuleb mõista aastat, millal selle seaduse järele tulumaksu määratakse ja millal seaduse järele määratud tulumaks kuulub tasumisele. 1921. aastal saadud tulude pealt määratakse tulumaks ja tasutakse tulumaks

1922. aastal ja sellepärast tuleb ka § 60 järele 1921 aasta tulude suhtes maksu aastaks lugeda 1922 aastat. Kuid kui „maksu aasta“ all mõista aastat, millal tulumaks seaduse järele maksmisele kuulub, siis ei saa § 60 ettenähtud tähtaega tagantjärele maksustamiseks „mitte rohkem, kui läinud viie maksu aasta eest“ mõista nii, et seda maksustamist võib teostada kuuendal aastal kogu kalendri aasta kestel. Tulumaksu seaduse § 49 ja 50 järele peab tulumaksu määramine normaalselt sündima hiljemalt 1. juuliks ja § 64 järele on tulumaksu tasumise normaalseks tähtaegadeks 30. september ja 30. november. Võtame nüüd näiteks juhtumi, kus maksukohuslasel on 1921 aastast alates kuni 1927. aastani igal aastal tulud olnud ja kus maksukohuslasele on üldises korras ka tulumaksu määratud. Maksukohuslane on tasunud 1922, 1923, 1924, 1925, 1926 ja 1927 maksu aastal seaduslikkudel tähtaegadel oma tulumaksu. 1927. aastal detsembri kuus aga selgub, et maksukohuslasel on 1921 aastast alates igal järgneval aastal olnud erituluallikas, mida ta ei deklareerinud ja mida maksustamisel arvesse ei ole võetud. Tulumaksu seaduse § 60 järele tuleks teda lisandlikult maksu alla panna täiel määral, kuid mitte rohkem kui läinud viie maksu aasta eest. Kas antud juhtumil 1927. a. tuleb maksukohuslase suhtes lugeda ka „läinud maksuaastaks“? 1926 a. tulude eest oli temale juba 1927. a. tulumaks määratud ja tema oli selle tulumaksu ka juba 30. novembril lõpulikult ära õiendanud, ning lisandlik maksustamine ise sünnib § 60 alusel. Asudes Tulumaksu Peakomitee seisukohale, tuleks sel juhtumil § 60 põhjal lisandlikult määrata tulumaksu 1921 a. tuludega alates ja lõpetades 1926. a. tuludega, s. o. § 60 põhjal pannakse maksualune lisandlikult maksu alla kuu e maksu aasta eest, § 60 alusel võib aga maksu alla panna ainult viie maksu aasta eest. Ette toodud näitest peaks selguma, et Tulumaksu Peakomitee seisukohta Tulumaksu seaduse § 60 tõlgitsemisel ei saa õigeks pidada.

Tulumaksu seaduse § 60 tõlgitsemisel tuleb arvesse võtta Tulumaksu Seaduses ettenähtud maksustamise maksu maksmise normaal korda (§§ 49, 50, 64 esimene lõige ja erikorda (§§ 59, 60 ja 64 teine lõige). Üldise normaal-korra järele langevad ühe aasta peale nii maksu määramine kui ka maksu õiendamine, ja see aasta kannab ka eelmise aasta tulude suhtes maksu aasta nime. Eri korras maksustamisel ei pruugi maksumääramine ja maksu õiendamine üldse ühe aasta sisse langeda. Tähelepannes, et Tulumaksu seadus määrab üldmaksustamise tähtajaks 1. juuli ja et § 60 põhjal võib lisandlikult maksu määrata maksu kohustasele, kellele samal aastal üldmaksustamise korras juba maks määratud, kuna sama paragrahvi järele ei või maksu määrata rohkem kui viie maksuaasta eest, peab arvamisele jõudma, et § 60 alusel võib tulumaksu määrata läinud viie maksu aasta eest järgneval kuuendal maksuaastal 1. juulini. Niisugune § 60 tõlgitsemine oleks vaba vastoludest ja selle juures langeks ka maksuaasta sisse nii maksu määramine kui ka maksu õiendamine.

(R. Adm. t. nr. 482^{II} — 1928.)

Kas ühekordse toetusraha määramisel on kohaldatav ka Riigi ja Omaval. teenijate pensioni Sead. § 15.

Vastus eitav.

Riigi- ja Omavalitsuse teenijate pensioni Seaduse § 27 ja samuti § 28 ja 29, kus ka ühekordse toetusraha maksmine ette nähtud, räägitakse aastapalgast, kuid ei räägita midagi sellest, missuguse ametkoha palgamäära järele toetusraha tuleb maksta. Et üldreeglina palgamäära all tuleb mõista viimase ametkoha palgamäära ja et Pens. Sead. § 15-s räägitakse ainult pensioni väljaarvamiseest, siis ei saa § 15-t ühekordse toetusraha väljaarvamise juures käsitada, vaid ühekordse toetusraha määramisel tuleb aluseks võtta viimase ametkoha palgamäär.

(R. Adm. t. nr. 450^{II} — 1928.)

Tsiviil-osakond.

Kinnistuste ettevõtmine seadusjõusse astunud testamentide põhjal.

Tartu-Võru kinnistus-jaoskonnale antud palves taotas Aksel Luska palvele juurelisatud dokumentide põhjal Tartumaal Mäksa vallas asuvat Kusta nr. 10 talukohta kinnistada tema omanduseks. Tartu-Võru kinnistusjaoskonna ülem seda palvet läbi vaadates leidis: 1) et esitatud ärakiri Sarakuse valla kohtu protokollist raamatust 1922. a. nr. 2, milles on väljendatud Kusta taluomaniku ja tema laste vahel sõlmitud tehing, on Tartu 5. jaosk. rahukohtuniku poolt seadusjõusse astunuks tunnustatud kui pärijaks nimetamise leping; 2) et valla kohtute kui kohtute tegevus on lõpetatud 1918. a. 18. nov. seadusega ja neile on jäetud ainult vaestelastekohtute funktsionid; 3) et vallakohtul ei ole enam õigust lepinguid tõestada. Neil põhjustel ja notariaalseaduse §§ 341, 344 p. 2 ja 351—354 juhatusel jättis kinnistusjaoskonna ülem tagajärjeta Aksel Luska palve. — Selle otsuse pääle Tartu-Võru rahukogule antud kaebuses seletas Aksel Luska, et kompetentne kohus on lepingu juba seadusjõusse astunuks tunnustanud ja kinnistusjaoskond oleks pidanud seda täitma. Oma otsusega 12/VI. 1928. a. jättis rahukogu Luska kaebuse tagajärjeta, leides: 1) et esitatud leping tuleb arvata kirjalikuks koduseks lepinguks. Sellised lepingud tulevad not.-sead. § 341 põhjal kinnistusjaoskonnale ette panna algtekstlik või originaalis, kuna aga käesoleval on leping esitatud ainult ärakirjas; 2) ka kohtuotsust selles asjas ei olnud kinnistusjaoskonna ülem kohustatud täitma, sest ette on pandud ainult kohtuotsuse ärakiri, mitte aga täiteht nat.-sead. § 841 viimase osa nõudel. Selle otsuse pääle riigikohtule antud kassatsioonikaebuses palus Aksel Luska rahukogu otsust tühistada. — Riigikohtus tühistas Tartu-Võru rahukogu otsuse järgmistel põhjustel: 1) Viimased tahteavaldused, nagu testamendid, pärijaks nimeta-

mise lepingud jne. ei astu mitte otsekohe pärast pärandusejätja surma seadusejõusse, vaid saavad selle jõu alles pärast teatavat kohtulikku toimetust, nagu see on ettenähtud ts. kp. s. §§ 1956—1970. Iga pärandusesse puntuv akt peab sellisest toimetusest läbikäima. Enne selle toimetuse lõpule viimist ei saa viimseis tahteavaldusis leiduvaid ja kinnisvarade kohta käivaid asiõigusi võtta kinnistamisele. Viimsed tahteavaldused ei tulekinnistus jaoskonnas kinnistamisele mitte vahenditult, nagu aktid elavate vahel, vaid pärast kohtulikku korraldust kui seadusejõusse astunud tehingud. Kõik formaalsed ja sisulised puudused, mis viimisel tahteavaldusel vahest olid, katab kohtulik kinnitus. On viimse tahtmise seadusejõusse astunuks tunnistamise toimetuse selleks kompetentse kohtu poolt tehtud, ei või olla enam akti seaduslikkuse vastu vajelusi kinnistusjaoskonna ülema poolt. Käesoleval korral on rahukohtunik seadusejõusse astunuks tunnistanud pärijaks nimetamise lepingu, mis suusõnaliselt Sarakuse vallakohtu ees tehtud 27. aprillil 1923. a. ja sama vallakohtu poolt kirja pandud, millest ära kiri välja antud pärijaile Aksel Luskale. Vallakohtutel ei olnud sel ajal enam aktide tõekstunnistamise õigust ja sellepärast ei ole ka sel kirjapanekul mitte avaliku akti jõudu; see leping on maksev kui suusõnaline B. E. S. § 2089 põhjal. Vallakohtu aktiraamatust antud ära kiri tõendas esialgselt sarnase lepingu kui suusõnalise olemasolu. Selle lepingu avamiseks astudes oleks rahukohtunik vahest pidanud lepingu tegemise juures olnuid tunnistajaid ülekuulama ts. kp. s. § 1962 vastavalt. Et aga keegi asjaosalistest sellist palvet ei avaldanud ja ka keegi selle lepingu olemasolu ja sisu

täpsuse vastu ei väelnud, nii nagu see ära kirjas väljendus, võis rahukohtunik sellega piirduda, et ta suusõnalist pärijaks nimetamise lepingut avas ja seadusejõusse astunuks tunnistas ära kirja põhjal, seda enam et B. E. S. § 2449 lubab testamentide (muidugi ka muude viimsete tahtmistele) avamist teatavil tingimustel, kui alguskirjad puuduvad, ka ära kirjade põhjal, järjekult võib ka niisugune ära kirjas leiduv tahteavaldus kohtu poolt seadusejõusse astunuks tunnistamist leida ja selle akti kinnistamisele ei või vastu seista nat. sead. § 341 p. 1. Selle läbi, et kohus hoiukorra toimetuses tunnistas ära kirjas leiduva tahteavalduse seadusejõusse astunuks, omandab see ära kiri alguskirja jõu ja muutub kohtullikuks aktiks. 2) Täitelehe alusel kinnistatakse asiõigusi ja kautakse märkusi kinnistusregistritesse nõude korras tehtud otsuste põhjal. Hoiukorras tehtud otsused pärijate kinnitamisest (ts. kp. s. §§ 2019—2023) võetakse kinnistamisele selles korras tehtud määruste põhjal (ts. kp. s. § 2023). Testamentide ja teiste viimsete tahtmistele seadusejõusse astunuks tunnistamise puhul (ts. kp. s. §§ 1956—1970) on testament või viimne tahe ise kinnistamise aluseks niipea kui kompetentse kohus oma päälkirjaga on tunnistanud selle seadusejõudu (ts. kp. s. § 1968). Kohtu otsuse asemel, mis viimsele tahteavaldusele juurelisatud, ei tule kinnistuse palujalt mitte nõuda täitelehte, nagu seda arvab rahukogu omas otsuses. Seda kõike mitte arvesse võttes on rahukogu käesoleval korral oluliselt rikkunud ts. kp. s. § 129, millepärast tema otsus ka seadusejõusse jääda ei või ja tühistada tuleb.

(Riigikohtu tsiv.-osak. otsus nr. 1186 — 1928. a.)

TALLINNA KESK
KARJATUUKO

Vastutav toimetaja: F. Karlson.

Väljaandja: Tartu Õigusteaduslik

Toimetuse ja talituse aadress:
Tartu, Aia tän. nr. 35.

Tellimise hind: 4 kr. 50 s. aast. (8 numbrit).
Üksik number 60 s.

1929. a. ilmub uuendatud kujul JUURIDILINE AJAKIRI

„ÕIGUS“

kümnendat aastat.

Toimetus:

R. Rägo (peatoimetaja), K. Grau, E. Madisson, A. Palvadre, J. Reinhold, J. Uluots ja E. Ein (tegevtoimetaja).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seaduseandluse ülevaade, kodu- ja välismaa kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitamist.

Lisana annab „Õigus“ 1928. a. RIIGIKOHTU OTSUSED.

Lähemateks kaastööliseks on Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne

Aasta jooksul ilmub 10 nummert.
Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.

Tellimise hind: 7 krooni aastas, üksik nr. 75 s.

On veel saada ajakirja eelmisi aastakäike hinnaga (ühes lisaga): 1920. a. — 1 kr. 50 s., 1921. a. — 3 kr., 1922. a. — 8 kr., 1923. a. — 4 kr., 1924. a. — 4 kr., 1925, 1926, 1927 ja 1928 a. à 4 kr. 50 s.

Toimetuse ja talituse aadress:

Tartu, Ala tän. nr. 35, telefon nr. 81.